

nilo se nam bo in naša beseda bo odkrito-srčna, naše življenje bo močno — a težko. Tedaj bomo res svoji. In kdor je resnično z nami, bo ljubil našo lepoto tudi sedaj, ko se izmučena bori s časom in ne prinaša velikih in otipljivih podob; šel bo za njo tudi tedaj, ko se kaže samo v lučcah, s katerimi iščejo rudarji pot do novih skrivnostnih hramov.

Smo ali nismo! Biti ali ne biti?

Naprej in navzgor! Ostra je še pot in samotna. Komur je do nje, naj pozabi nase in naj bo vesel svojega poklica. Tudi s teh razgrizenih ustnic se bo zopet odtrgala odrešilna beseda, tako preprosta, kot da jo je spregovoril otrok in tako modra, kot da jo je desetletja tehtal prerok. Tedaj ne bodo zaman sedanji dnevi.

To je usoda Lampetove ljudske knjige. Ker se je v svoji skromnosti ponižala pod svoj čas, da je moglo vzkaliti njeno življenje, je bila blagoslovljena. Njena prvotna rast je šla v širino in živi v vsaki slovenski vasi, njen vrh pa je vzkipek proti solncu.

Ne bojmo se zanj!

Zlasti ne tehtajmo, ali se naše žrtve — izplačajo.

Tam za goro

Matija Malešič

Človeku, ki je pretaval v letih groze čuda božjega sveta — ravnine, nepregledne, gorovja, gričevja, reke, mesta zvenceh imen;

človeku, ki je bil kričal v dneh samote v gozdove domače besede, da so mu vračale odmeve;

človeku, ki trosi po vas, zeleni holmi, svoje srčne misli, vozi vlak prehitro. Prehitro vozi, ko hiti tja za goro, v kotiček, ki ga še ni videlo oko.

Počasneje, vlak! Glej, porazgovoril bi se človek z belimi domovi, pokramljal bi z rožami po oknih. Premislil in preudaril bi svoje tihe srčne misli... Vidiš, tam zagrinjalo! Sivo, brezbarvno? Ne, ne! Vse rožnato! Saj to so svetle sanje srca! Pred zagrinjalom: Mladost, študentske pesmi, donebesno hrepenenje, leta gladu, leta grozote. Za zagrinjalom:

Človek si v samotni in turobnih urah tke zagrinjalo, vse pisano, iz samih dehtečih rož. In za zagrinjalom: tam daleč, tam za

gorami, tam so svetle sanje, tam pojo škrjančki. Tam je pester, prelep vrt. In na zeleni vejici: Toplo, mehko gnezdece...

Počasneje, počasneje, vlak!

Čemu ti je tesno pri srcu, mladi sodnik? Ali se bojiš svojih lepih misli? Čemu te je strah, ko se pelješ svojim svetlim sanjam naproti?

1.

Slike, vse pestre, vse zgovorne plešejo pred očmi in rijejo po možganih:

Poštni voz priropoče izza vogla. Kot bi odrezal, utihne med kopico gospodov pred pošto beseda, vsi pogledajo na voz, na mršavo kljuse, na voznika, name. Gledajo me, gledajo, gledajo, neprikrito pričakovanje govori iz molka in pogledov. Kdo jim je povedal, da pridem s tem vlakom? Odkod tolika čast mlademu sodniku? Čemu tak sprejem? Kri mi sili v glavo. Skoro nehote dvigam roko h klobuku. Nikogar ne poznam, nobenega še nisem videl v življenju, pa bi se ne zmotil: tisti z omalovaževalnim pogledom je moj novi predstojnik. Tisti tam so z glavarstva; tisti so z davkarije...

»Kaj ste, če smem vprašati?« me zmoti voznik.

Prav, da si me vprašal, voznik. Ne dvignem klobuka. Glej, saj pričakovanje in molk ne velja meni. In niso prišli k mojemu sprejemu, ne vedo, kdo sem.

»Potnik? Katere tvrdke?« Voznik hoče po vsej sili vedeti, koga je pripeljal s postaje.

Odkod vaš hipni molk, gospodje? Odkod, čemu to veliko in nestrpno pričakovanje?

Razhajajo se gospodje izpred pošte. Počasi odhajajo, vsi so zaverovani v časopise. Stavim, da je tisti, ki je obstal in požira podlistek, učitelj; vem, da je tisti, ki mu zastaja noga ob političnih vesteh, z glavarstva; spregledam tebe, ki bereš uvodnik; mislim si, kdo si, ki brskaš po oglasih.

To je vaše veliko pričakovanje, gospodje? Dan na dan? —

Potnik nisem! Ne, potnik menda nisem! Potnik bi stopil v trgovino, ne bi zamišljeno postopal po mestu, ne bi obstal pred sodiščem in ga motril z vseh strani.

Čemu siliš vame, krčmar? Saj izveš! Kmalu! Premeten si! Saj ti ne utečem! Čemu moram že sedaj pri belem dnevu napisati v knjigo svoje ime in poklic — poklic, poklic! Toliko pošten je moj obraz, da niso dosedaj še nikjer sumili v meni tatu ali goljufa.

Nisem trgovski potnik, nisem ne tat, ne goljuf — gospod sem! Sam o sebi nisem nikdar mislil, da sem tak gospod! Strumno dvigne stražnik roko k čepici; stikajo glave gospodične po oknih; spremljajo me pogledi, kamorkoli se obrnem, ocenjujejo me. Vidim, da namerjajo gospodje, ki so prebrali časopise, svoje korake k mojemu krčmarju. Vem, da je vse to radi tega, ker si me premotil, krčmar, in sem vpisal že sedaj v tvojo knjigo, kdo sem in kaj sem. Čudim se, kako si mogel v teh kratkih hipih razbojnati novico po mestu? Pred trenutki ni bilo tako živahno po trgu, niso stikale gospodične glav za menoj, ne vem, če je razen stražnika sploh kdo pogledal za menoj. —

»Prva služba na deželi? — Kako vam ugaja naš kraj? — Od rok smo, žal, od rok, ali vsi ne morejo služiti v Ljubljani in v Mariboru. — Kraj je lep, družba je prijetna. — Privadili se boste! Vsak se privadi; kogar premestijo, odhaja težko. — Stanovanje? Ni Bog ve kake izbere, ali sobica se dobi. — Večkrat se bomo videli.«

Kaj ste se domenili, da boste vsi tako govorili? In skoraj po vrsti ista vprašanja?

Kamen se odvali človeku od srca, ko stisne pri vratih potno desnico. Nov kamen, težji ko prejšnji, se zavalj človeku na srce, ko potrka na druga vrata.

»O, gospod sodnik! Dobrodošli! Pozdravljeni! Sedite, prosim! Prva služba na deželi? ... Iz Ljubljane? ... Kako Vam ugaja naš kraj?«

Nemiren je človek in v zadregi menca svoj novi črni klobuk...

Klobuk!

O cilinder, nesrečni cilinder! Da sem bil vedel, da boš povzročil toliko govorjenja in razmotrivanja — zaklinjam se, da se ne bi bil v prešernem trenutku zaklel, da te ne bom nikdar poveznil na glavo.

Kako naj vrnejo obisk, ker ne veš, kaj se spodobi in se prideš predstaviti z mehkim klobukom?

I, v mehkem klobuku! Oblečen, kakor je bil sam pri obisku! Čisto enostavno! Ni, da bi govorili!

Ne! Ne pojde tako! Mlad je še, prva služba! Ne ve, kaj se spodobi! Pokazati mu je treba! Naj je daleč Ljubljana! Znajo na deželi, kaj se spodobi in kako je vse to bilo in mora biti!

Formalnosti, same formalnosti!

Niso formalnosti! Olika! Lepo vedenje!

Ne vidiš mu, da sploh misli na vrnitev obiskov. Čaka jih gotovo ne!

Čemu tega ni povedal? Zinil naj bi bil besedico — in ne bilo bi teh razmotrivanj! Če sam ne ve, kako in kaj, pokažimo mu! S cilindrom!

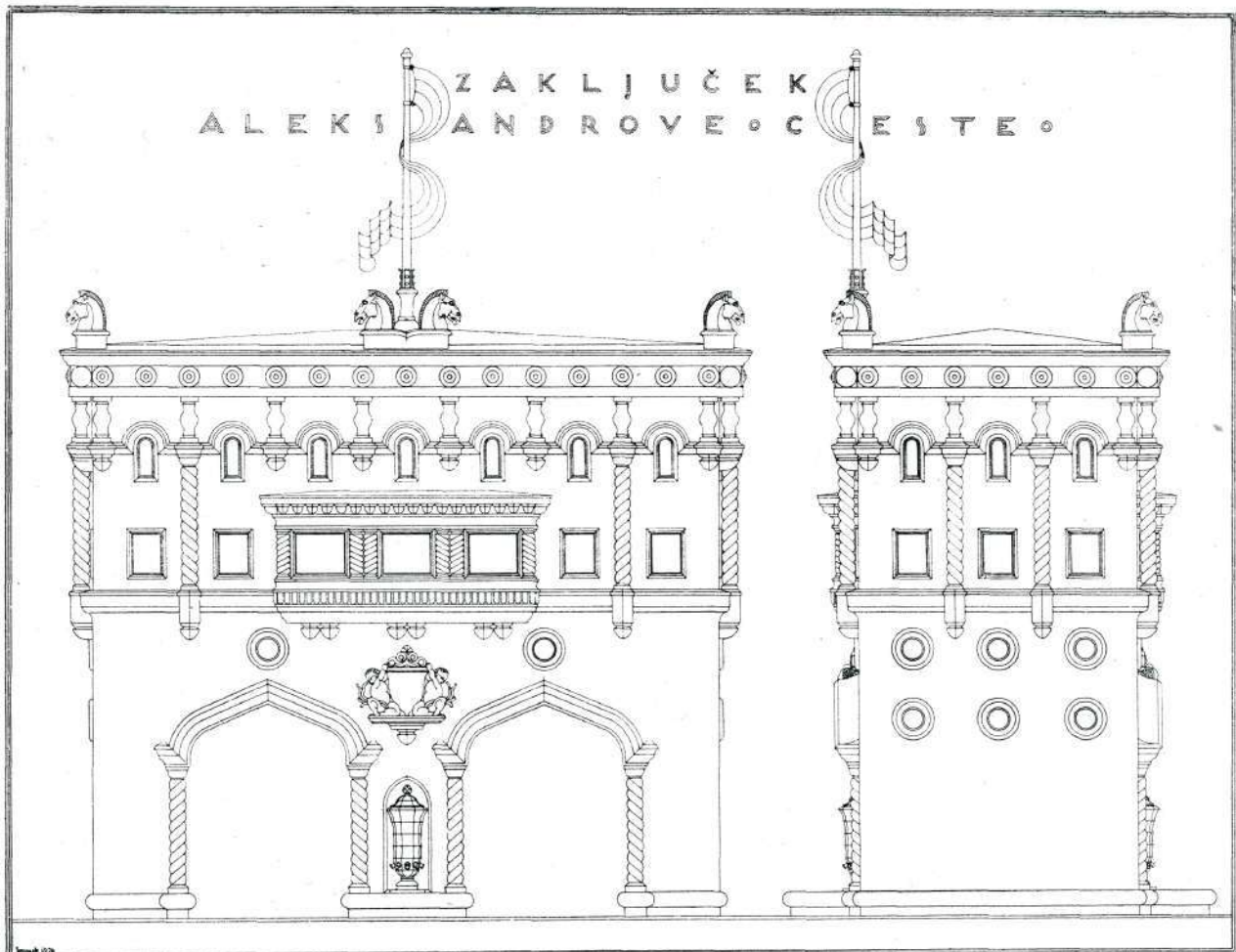
S cilindrom! Moj Bog, malo je državnih praznikov, redko, redko premeščajo uradnike. Cilindri samevajo po omarah — dobro, staro blago, še izpred vojne. Vsaj prezračijo jih...

Gospodje, mlad sem in neizkušen! Priznam: res ne vem, kaj se spodobi. Nisem vedel, verjemite mi, nisem vedel, da bi moral posebej povedati tisto o vrnitvi obiskov. Pa saj sedimo večer za večerom pri četrtinkah in se pogovarjamo. Čemu torej vračati obiske?

Spodobi se!

Cilindri samevajo po omarah... —

Večer za večerom sedimo pri četrtinkah in govorimo, govorimo, govorimo. Tam pri okrogli mizi v kotu tolčejo tarok. Uboga miza! Pesti so ko železne in padajo ko kladiva po tebi. Jezni udarci, ko po nakovalu, prekinejo včasih tok naših besed. Včasih nam sredi stavka zamre beseda. S povzdignjenim glasom napove gospod s ščipalnikom pagata, Gospod z zlatimi naočniki mu pagata s škodoželjnim glasom kontrira. In gospod z bradavico na nosu pritisne še igri kontro. Vstanemo, obstopimo okroglo mizo v kotu, zremo v kvarte, prerivamo se. Zastaja nam sapa, ko udari gospod z zlatimi naočniki jezno s pestjo in kvarto po mizi. Gospod z bradavico na nosu ni prinesel prave barve! Nestrpni smo bolj ko tarokisti. Môra se nam zvali s prs, ko ujame gospod z zlatimi naočniki pagata. Udarec gospoda z zlatimi naočniki je tako silen, da zaškriplje miza in se ji zamajejo noge. Občudujemo gospoda z zlatimi naočniki, v njegov prepričanju z gospodom s ščipalnikom se mešajo le vročerkvni. Mojster vam je v taroku gospod z zlatimi naočniki. Pomislite: pred tremi tedni je s petimi taroki ujel gospodu Martinu napovedanega pagata! Gospod Martin je imel dvanajst tarokov in samo srčno barvo, gospod z zlatimi naočniki jih je imel le pet, pa štiri srca z njim. Gospod Martin, ki tudi ni slab tarokist, se je zaklel, da nikdar več ne igra z gospodom z zlatimi naočniki. Sprla sta se, še danes ne govorita. Ni slab človek

Vurnikova šola: Slavolok

gospod Martin, ali njegova žena — ojoj! Pomislite: pred včerajšnjim je revež zašel v prijetno družbo in pozabil pogledati na uro. Dober govornik je gospod Martin, ko se razvname. Dvignil je čašo in vstal — tedaj se odpro vrata. Taka žena, ko je žena gospoda Martina! Še gospod Janko, ki ga je hotel zagovarjati, jih je čul. Poštene!

Gospod Janko, veste, gospod Janko popiva, že tretji dan popiva. Kadar ga prime, je čuden človek. Ne danes, ne včeraj ni prišla njegova žena v mesnico. Pravijo, da ima rdečo liso na čelu; odkod jo ima, je povedala dekla. Res, čuden človek je gospod Janko! Da veste, koliko je dolžan pri tem gostilničarju, koliko v oni prodajalni! Zdaj pije tam v vasi, peti liter je na mizi. Gospod Anton je z njim. Škoda tega fanta! Mislite, da se ne bo razdrlo s Tončko? Včeraj ob polnoči je trkal na njeno okno. »Poberi se,

pijanec!« mu je rekla. Razjarilo ga je. Iz same jeze je metal pesek v Metkino okno. Kako je bilo z Metko in Antonom, prej ko je začel gledati za Tončko, veste. Revež je oblečen in obut zlezal v posteljo. Gospodinja pravi, da mu odpove, če bo take počenjal. Ni čuda, da ga grdo gleda. Njena Angela je godna za možitev, moža pa ni. Dekle ni napačno, škoda ga je. Grdo jo je potegnil prejšnji geometer. E, prejšnji geometer je bil tiha voda. Angela, pa Vida, pa Micika, šivilja...

Gospod z zlatimi naočniki in gospod s ščipalnikom se kregata. Igrata proti gospodu z bradavico na nosu. Gospod s ščipalnikom ni prinesel barve, katero je nakazal gospod z zlatimi naočniki. Preslišimo njiju besede in pomodrujemo, kdo ima prav.

Zanimiva igra je tarok, nešteto zavozlajev nudi. Tarok je igra inteligence, misliti

moraš pri njej, ne tako ko pri hazardnih igrah. Ste brali v časopisih o tistem senzacijonalnem samomoru v Monte Carlu?

Hazardna igra je pač strast!

Ste brali, kako igrajo v Monte Carlu?

»Ste brali v časopisih o Marsu?« vprašam.

Bog ve, če žive na Marsu ljudje? Račdoveden je človek.

Spopolnijo daljnoglede; so ljudje, ki svoj živ dan ne studirajo drugega ko zvezdoslovje.

Tisti prekopi na mesecu...

Gospod z bradavico na nosu je zadellil kvarte. Ali mora ponovno deliti, ali plačati kazen?

»Današnji časopisi pišejo o nemirih na Kitajskem...« povem.

Kitajska, dežela solnca, ogromna država, preobljudena država, država stare, stare kulture. In kitajski zid! In rumena nevarnost!

Ali je nasajen danes gospod z zlatimi naočniki. Ne moremo mirno in do kraja pomoževati o Kitajski...

»Gospod sodnik, če Vam je prav... In če dovolite, da kot starejši predlagam...« Vstaja gospod z zlatimi naočniki, dvigne zvrhano čašo, premišljeno mi gleda v dno oči. Ko da mi hoče v tem slovesnem trenutku pogledati v dno duše. Strah me je pobratimskih poljubov. Nekaj zajecljam o preveliki časti, o razliki v letih. »Eks!«

Še se mi ne posuši mokrota na ustnicah in pod nosom, že vstaja gospod s ščipalnikom, dviga zvrhano čašo, premišljeno mi gleda v oči.

Ali gospodje! Bodite usmiljeni!

Natakarica, kar štefan ga prinesite! Ni vrag, da se še danes kdo ne zmoti in ne povika pobratima! —

»Oženjen nisi? Nimaš prstana!« sili vame pobratim z zlatimi naočniki. »Zaročen? Zaljubljen? Takole studentovska ljubezen?«

Pobratim z zlatimi naočniki je izustil pravo besedo. Pomolči omizje, napeto mi zrejo v oči.

»S tem si ne belim glave!« Zamahnem z roko. Ob pozornosti, ki jo posvečajo temu mojemu zasebnemu vprašanju, mi je nerodno.

»Pijmo!« Gospod z bradavico na nosu mi gleda nekam čudno v oči.

Gospod s košatimi brki mi pomežikne.

Pobratim s ščipalnikom trči z menoj.

Pobratim z zlatimi naočniki me treplja po rami.

Ne razumem vsega tega.

»Vsak ima zate pripravljeno nevesto!« me šepetaje pouči vladni koncipist.

Neverjetno ga pogledam in se čudim lju-beznivosti in prijaznosti svojih novih prijateljev.

»Boš že videl!«

»Pa če ne bom pri volji?«

»Oho, stoprav potem boš gledal!«

Ne smeva šepetati pri mizi. Mislili bi drugi, da govoriva o njih.

Skrbi me prijateljska vsiljivost.

2.

»No?« Gospod s košatimi brki me pod mizo dregne v koleno.

Ko da ji je neprijetno priti v tako družbo, se obira Rezika pri vratih. S pogledi nam očita dobro voljo.

»No?« Gospod s košatimi brki se dotakne mojega komolca, ko vstopi Tončka v klet in zabega ko v zadregi s pogledi proti meni.

»No?« mežika z očmi gospod s košatimi brki, ko nam naliva Angela v skodelice črno kavo in me njeni kodri božajo po laseh.

Zakašlja pobratim z zlatimi naočniki, ko da se mu je zaletelo vino.

Z očmi mi hoče nekaj dopovedati pobratim s ščipalnikom.

Gospod z bradavico na nosu se presede, da zaškriplje stol pod njim.

Mežika, mežika z očmi gospod s košatimi brki, sama prijaznost in veselje in zadovoljnost mu žari iz pogledov, ki begajo od Rezike do mene, od Tončke do mene, od mene do Angele.

Pozorno in nepremično mi gleda vladni koncipist v oči.

Razumem, prijatelj! Ne boj se zame!

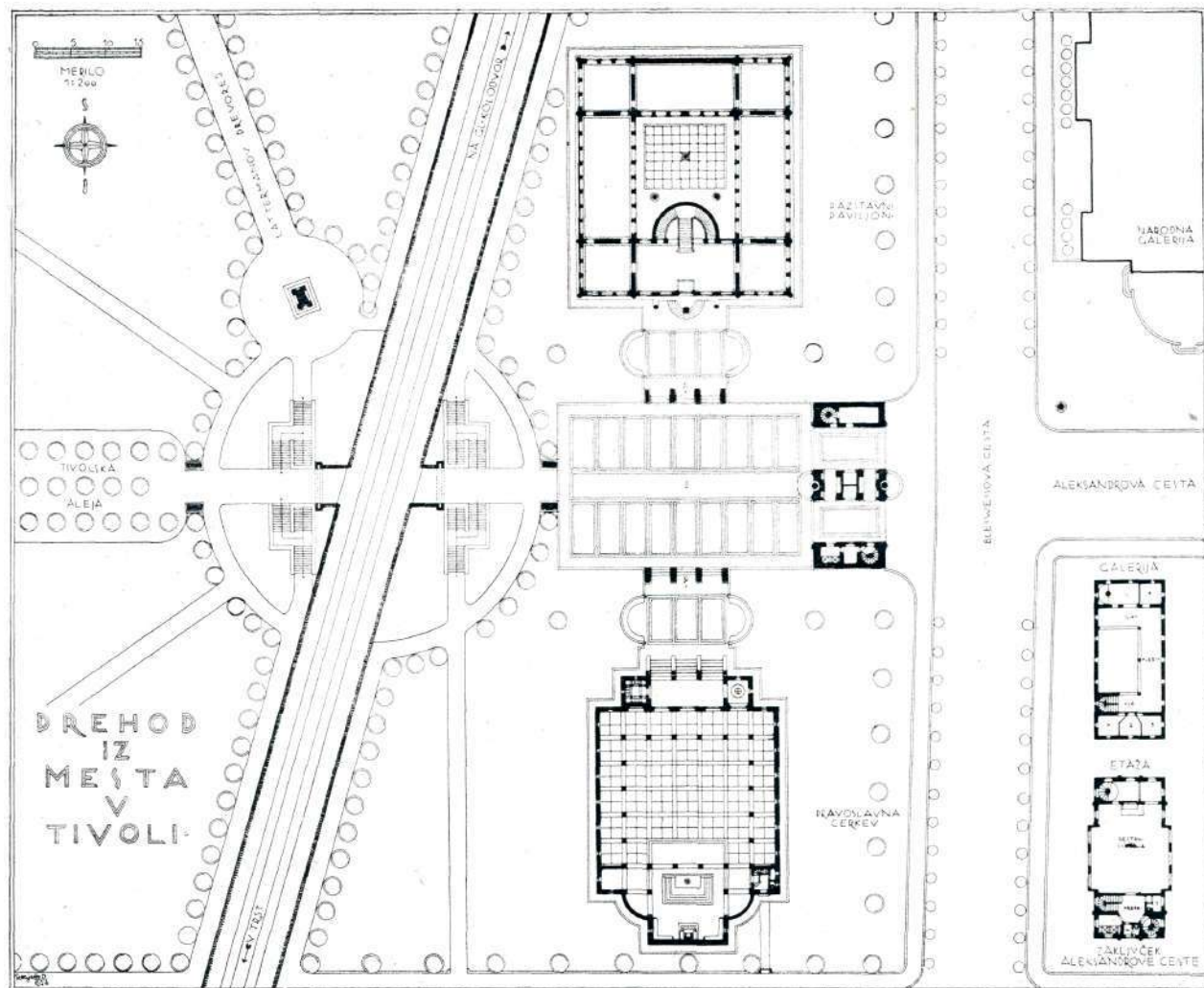
»Kaj rečete?« me vpraša gospod s košatimi brki.

Kaj naj rečem?

Previden sem.

Govori gospod z bradavico na nosu: Kje daleč naokoli je mož, ki bi se mogel meriti z gospodom Boštjanom? Pri vsem svojem bogastvu ni ošaben, ni skopuh. Dobričino gostitelja naj živi veliki Bog!

Govori gospod s košatimi brki o bitjih, ki nasičujejo lačne. Naj živijo vrlega Boštjana vrle hčerke: Rezika, Tončka, Angela. Ko na perotih plavajo med nami.

Vurnikova šola: Prehod iz mesta v Tivoli

Zahvalim se za tako nepričakovano proslavo v čast mojemu prihodu. Ne zaslužim takih časti! Upam, da se bomo lepo razumeli! Vsi!

Žvenketajo čaše. Lojze, domači sin, pri-makne stol k mojemu. Izzivalno tikari skoraj vse gospode. Med pogovorom ugotovi, da sva rojena istega leta. Previden sem. Alojzij Boštjan! Nočem ga razumeti. —

Pripraviti se moram za svojo prvo razpravo. Odprem kazenski spis. Zapplešejo mi črke pred očmi. Alojzij Boštjan!

Boli me glava. Preveč dobrot je včeraj nudila Boštjanova klet. In preveč je bilo govorov na čast mojemu prihodu in na mojo skromno glavo.

Jezim se na predstojnika. Razumem, zakaj je moj prednik odlašal s to razpravo, ra-

zumem, zakaj mi jo je naprtil predstojnik. Ne razumem pa, zakaj mi ni povedal, da bom prvemu sodil Alojziju Boštjanu. Včeraj bi me bil moral opozoriti, prej ko sem prestopil prag Boštjanove kleti.

Boli me glava.

S smelo radovednostjo mi zre Lojze v oči. Njegovemu odvetniku nervozno drhtijo nozdrvi. Gospod Boštjan gleda nekam zamišljeno name. Ko da blodijo njegove misli Bog ve kod in niti ne pazijo na moje besede.

Tožiteljico stresa jok. Briše si solze. Ko da je je sram, sram pred nami, sram pred samo seboj. Ko da ji ni do tega, kako bom razsodil. Njena mati vsrkava z odprtimi usti moje besede. Njen odvetnik napeto posluša.

»Štiri tedne zapora...«

Lojze prebledi. Iz oči naglo beži smela radovednost. Odpira ko nezavedno usta. Njegovemu odvetniku vztrepeta okoli ust. Gospod Boštjan širi oči, ko da ni prav slišal.

Tožiteljica si briše, briše solze, ko da ni razumela mojih besed. Njena mati strmi vame, ko da ne verjame mojim besedam. Njen odvetnik je miren in ne trene z očmi. Kakor se spodobi, kadar govori sodnik v imenu Njegovega Veličanstva.

»Obtežljivo je: Obsojenec je bil že enkrat kaznovan radi enakega prestopka s štiridnevnim zaporom...« povem mirno in suho.

»S štiridnevnim! Ne s štiritedenskim...« srdito bruhne iz Lojza. Iz pordečelih oči mu bliska.

Njegov odvetnik ga miri. »Ni to zadnja beseda! Imamo višje instance!«

»Višje instance!« Ko da besedici odpirate pot sapi iz grla, zasopiha iz Boštjanovih ust. In me sovražno in pomilovalno gleda. In stiska pest, ko da hoče udariti po zeleni mizi.

»Prosim!« rečem vljudno.

»Ni pomogla pojedina, ne pitje, ne sestre, ne krok!« sikne tožiteljčin odvetnik škodljivo skozi zobe.

Da ga hočem, ga ne morem preslišati. Čutim, da mi sili kri v glavo. Vidim, da mi trepečejo prsti, ki posegajo po spisu.

Zberem se. Mogotec, dobričina Boštjan, vi vsi: Da ste gluhi, vsi gluhi in niste razumeli mojih besed, ponovil bi jih, gromko bi povedal: štiri tedne! —

Predstojnik misli: V sršenovo gnezdo si dregnil, prijatelj. Razdraženi sršeni pikajo.

Razložim mu: Cinizem Boštjanovega sina bi zaslužil še več. Vdrugič je kaznovan radi zabeljevanja z oblubo zakona. Sramote in doživljenjske bede sedemnajstletne deklice niti z najostrejšo kaznijo nihče ne zbriše. Najmilejši sodnik bi na mojem mestu ne izrekel milejše sodbe.

»Vse prav in v redu. Ali ljudje so tu pač taki: Vse presoajajo osebno... In Boštjan, mogotec Boštjan ne pozabi zlepa nikomur niti najrahlejše besedice, ki mu ni po volji.«

Zmignem z ramo. Moral sem tako razsoditi! Pa da sem sodil lastnemu bratu! —

Grem po trgu. Gospod s košatimi brki smukne v vežo, da se ne srečava. Gospodična Rezika beži s praga trgovine. Gospodična Tončka se umakne z okna. Gospodična

Angela vneto nekaj pripoveduje prijateljici in se ne ozre, ko grem mimo in jo pozdravim.

Nekam se jako mudi pobratimu z zlatimi naočniki. Mimogrede mi pošepče: »Dobro si mu jo zagodel! Prav mu je, nadutežu! Vsa dekleta zalezuje! Ker je Boštjanov, misli, da zanj ni paragrafa!«

Ko čudo na svetu me gleda pobratim s ščipalnikom. »Ponosen sem, da sva pobratima! Saj razumeš, zakaj!« mi pove na skrivnem.

Gospod z bradavico na nosu mi veselo pomežikne in si mane roke. —

Vstopim v družbo v gostilni. Ko bi odrezal, uihne beseda. Zamišljeni so gospodje v tarok. Gospod s košatimi brki naglo in nervozno bobna s prsti po mizi. Ne krega se gospod z zlatimi naočniki z gospodom s ščipalnikom, udarja gospod z bradavico na nosu po mizi ko za stavo. Molčijo, molčijo, molčijo gospodje.

O tistem strašnem umoru pišejo današnji časopisi.

Nočejo razpravljati gospodje o tem.

Kakopa! Kaj tisti umor tam za gorami! Ko pa se je danes doma zgodilo nekaj takega, takega, takega... Teden dni razpravljaj in govori! Ne utrušiš se! Snovi za polno knjigo!

Plačam in grem. Usmiljen sem, čemu bi mučil gospode?

Čujem iz gostilne glas Boštjanovega sina. Le kriči in razgrajaj, Lojze! Preklinjaj me, poj slavo okrožnemu sodišču! Kako bodo tam razsodili — vseeno mi je! Da vidijo v joku in sramu drgetati blede sedemnajstletno dekle, da vidijo njene grenke solze in čujejo tvoje cinične besede — niti za minuto ti ne znižajo kazni!

»Zakaj ste žalostni, gospod sodnik?«

Marica, domača hčerka povprašuje. Oči ji žarijo v čudnem ognju.

Pusti me, dekle! Ali ne vidiš, da mi ni do razgovora?

»Kaj vam je morda že žal? Vse mesto govori samo o vaši sodbi. O, da veste, kako se mi dopadete... Tak!... Mož, ki se ni Boštjanovih ne boji!... Sodnik, ki je pravičen revam...«

Pusti me pri mtru, dekle! Ne besediči! Ali ne vidiš, da hočem biti sam? Sam, sam!

(Dalje.)

Tam za goro

Matija Malešič

5.

Pozdravim gospo. Vljudno in spoštljivo, kakor se spodobi, in hočem po svoji poti.

»Tako sam! Zmirom tako sam!« govori gospa. In ji zastaja korak.

Na prijazne besede moram obstati.

»Zalezovati Vas mora človek, če hoče z Vami na samem spregovoriti besedico.«

Čudijo se oči, skoraj ne verjamejo ušesa.

»Radi Boštjanovih! Veste, tisti Boštjanovi...«

Vem, gospa!

»Idealist ste!«

Ne vem! Če dodobra premislim sam sebe...

»Poln upov in načrtov ste prišli k nam na deželo. Prva služba, prvi korak v resno življenje! Tam šole in sanje, tu: rože. Saj mora biti tu vse posejano z rožami...«

Gospa...

»Snujejo načrte, studentje, sanjajo svetlo bodočnost. Pa: tarok, pijača, krokanje, opravljanje. In sitnosti v službi. Saj sami vidite in veste in razumete bolj ko jaz. Moj mož...«

Gospa?

»Tak je bil, ko je nastopil prvo službo, ko ste Vi danes. Poglejte ga sedaj! Pijača in kvarte in sama sitnost. In iz vsega se norčuje. Včasih je sam nastopal na odru. Ni igral slabo. Danes? Še to edino veselje in zabavo bi rad pregnal človeku s svojimi pikrimi opazkami.«

Gospa...?

Gospa je odrski talent. Vsi pravijo tako. Vsi, vsi, ki so jo kdaj videli na odru. Včasih — o, prelepi časi — včasih: županova hčerka in mlinarjeva hčerka in Majda in... Imena preprosta in bleščeča, domača in tuja. Danes — naj imajo neoženjene veselje — danes: mamica in mačeha, tetka in zlobna teta, zarjavela devica in intrigantinja in gospa in madames — kakor nanese...

Pa saj so o vsem tem pisali in pišejo časopisi.

Pišejo!

Predstave na deželi — to je delo za narod. Izobraževalno delo, vzgojno in koristno delo. Knjižnica? Spi! Predavanja? Kdo jih bo poslušal? In kdo, kdo bi predaval? Predstava! Stikajo glave ljudje, ko povabi gospa

Ivana Kobilca: Študija starca

gospode in gospodične na pomenek. In ugibljejo: Drama? Burka? Naslov? O ljubezni? Kdo bo glavni ljubimec? Katero bo imel rad? Kdaj? Kmalu, čimprej! Spoštljivo zronate, ko zvedo po ovinkih, da boš glavni junak. Ni miru pri skušnjah. Radovednost in nestrpnost je tolika, da moraš z namiznimi prti zakrivati okna v hotelu. Polna dvorana: zrak, da bi ga rezal; tišina; ljudje love tvoje besede, nisi navaden človek, ko govoriš na odru; smeh, da moraš počakati z besedo, ki rodi nove valove smeha. Ploskanje, ploskanje, ploskanje, oduševljeni klici, pohvala, ocenjevanje. In hvaležnost in občudovanje! Tedne govore o igri. In v časopisih poročila. Drugod zvedo: Tam ne spijo, tam v zakotnem gnezdu.

Pa to: večer za večerom skušnje. Ne misliš na kvarte, ni ti do pijače. Duševno delo!

Pa to: Prijetna družbica, družinica takorekoč! Razgovor o igri, pogovor o dramski umetnosti. Filistri tega ne razumejo.

In to: Ne sameva človek. Pozabi skrbi in nadloge, v drugi, lepši svet se zamisli.

Pa na vse zadnje tudi to: Pogoreleci, bratje za mejo; centralna društva v Ljubljani nimajo nikdar dovolj denarja.

Pravega ljubimca ni v mestu, odkar je odšel prejšnji geometer.

Kolikokrat je gospa že igrala s sodniki! Kajpa, da ni bila zmirom mamica, ko sedaj.

Dobro oko ima gospa. Ko je prvič govorila z menoj, jo je presunilo: Ljubimec! Sam Bog ga je prinesel k nam!

Gleda me gospa. Dobro oko ima! Misli, moje misli pozna bolje ko sam. Slišim, kak sem, kaj mislim, kako mislim. Ali naj ugovarjam in pojasnujem? Čemu naj žalim gospo? Samo usmiljenje in dobrotu je je. Ali naj bom nekavalirski in naj dvomim o njenem odrskem talentu? Gleda me gospa: Da ni kje kak skriven kotiček v mojem srcu, ki ga ni spregledalo njeno oko?!

»Glavno junakinjo — no, izberite si jo sami!«

Kaj bi si sam izbiral! Pobratim s ščipalnikom...

Pobratim s ščipalnikom je režiser. Njegova beseda... Sporečeta se z gospo skoraj pri vsaki skušnji. Red mora biti! Na režiserju je vsa odgovornost.

»Igrano, to je igrano! Bolj naravno!« Pobratim s ščipalnikom zahteva, da še enkrat objamem Anico.

Gospa je ponosna na pridobitev. Pridobitev sem jaz. Pravi, da sem odrski talent. Pravi, da igram, ko še kmalu ni videla nikogar igrati.

Pobratim režiser ni zadovoljen. Pravi, da ne znam objemati. Tudi Anico krega, da ne zna objemati. »Leseno, nenaravno! Ko da nisi res še nikdar...« Pa zamre pobratimu s ščipalnikom beseda.

Posežem z obema rokama proti gospodični Anici. Trepeče mi glas. Tesno se pritisne Anica k meni, glava ji klone na moja prsa.

»Tako, tako! Saj znata, če hočeta!« Ves vesel in zadovoljen je pobratim s ščipalnikom.

Gospa je ponosna name.

Ne, gospa je malo huda name. Mož kje pije, ali spi, čaka je ne. Pobratim s ščipalnikom je vse to nekako tako napeljal — kaj vem, kako — da moram spremljati gospodično Anico.

Ali ne vidite, gospa? Ne zamerite! Ali Vas pa spremiva domov z Anico...

Pa gospodična Anica nekako tako napelje, da ne spremiva gospe.

»Veste, Boštjanova Angela...«

Vem, gospodična Anica!

»Samotarite! Smilite se človeku...«

Tudi Vam, gospodična Anica? —

Vam tudi, gospodična Julka, Vam se tudi smilim?

Hodiva z gospodično Julko po grajskem parku. Po belih stezah, pod zelenim kostanjevim baldahinom. Prelepi nedeljski popoldan. Gospod z bradavico na nosu se ne boji Boštjanovih. V kočiji je bilo prostora. In me je povabil s seboj, reveža, ki ni vedel, kako in kje bi prebil prelepi nedeljski popoldan. Gradu in grajskega parka še nisem videl. Gospod z bradavico na nosu ga je pregledal že stokrat. In ostane rajši v gostilni pri dobri kapljici in pečeni kokoški. Tudi njegova gospa je že bila v gradu in parku in ne zapusti moža. Gospodična Julka ljubi naravo. Zatohel, s tobačnim dimom in vinskih hlapi prenasičen zrak po gostilnah sovraži.

»Tudi Vi, gospod sodnik, ljubite naravo?«

Tudi, gospodična Julka.

Gospodična Julka to dobro ve in čuti in razume. Kje naj bi, revež, iskal utehe, ko so planili Boštjanovi po meni ko gladni volkovi? In vsi drugi, ki trobijo z njimi in se jih bojijo in se jim nočejo zameriti.

»Dekleta so ošabna. Vse tri: Rezika, Tončka, Angela. Njim mora najprvo pasti v roke vsak, ki pride. Mislijo: Tri smo. Izbera. V eno se že zagleda...«

Vem, gospodična Julka. Ne, tega prav za prav ne vem, da so bile že vse tri zaročene. Tončka že dvakrat. Ali potajim se: Vem!

Mostiček, brv prav za prav, se spenja nad neglobokim jarkom. Brv nima ograje in je ozka. Gospodična Julka me hipoma plašno zgrabi za roko. Ko da se ji je zvrtelo v glavi.

Onostran brvi ne izpusti moje roke. In hodiva z roko v roki po belih stezah pod zelenim kostanjevim baldahinom. Nekdaj so hodili po teh belih stezah in mimo teh stoletnih kostanjev grofi in kontese, baroni in baronese, vitezi in plemenite grajske gospodične. Tako: z roko v roki ko midva. In so govorili besede ljubezni... Nekdaj...

Zdrzne se gospodična Julka in naglo potegne svojo roko izza mojega komolca. »Jezus! Če sta videla?«

Nista videla gospod z bradavico na nosu in njegova gospa. Občudujeta park, ki sta ga videla že stokrat. Park je res lep in nudi vsakokrat kako novo, dosedaj še neodkrito lepoto.

Iskat sta naju prišla. Predolgo sva si ogledovala grad in park. V skrbeh sta bila za naju. Solnce že zahaja.

Domov moram! Skušnja za igro!

E, da bi enkrat brez mene ne opravili?

Tista Anica in prejšnji geometer... Vsi so mislili... Anica je že pripravljala balo, ali geometer je bil tič!

Tega še ne vem. Pa ne trenem z očmi: Razumem... —

— — — Pri skušnji ne gre gladko in ne gre. Sam režiser bere mojo vlogo in se hoče uživati v njo in jo podati, kakor misli, da je prav. Ali gospodična Anica je nerazpoložena. Toži, da jo boli glava.

Pobratim s ščipalnikom je nejevoljen. Izostajam, junak! Kdo bo kriv polomije pri predstavi?

Gospa je nervozna — — —

Gospodična Vera udarja po klavirskih tipkah. Sedim ob njej, gledam njene tenke, bele prste. Nohte skrbno neguje. Zamišljen sem v melodije »Lohengrina«. In molčim.

»Radi poslušate Wagnerja?«

In kako!

»Ker ste romantik!«

Sem romantik, gospodična Vera, če mislite tako. In če hočete tako.

»Toliko samevati ne smete! Imate sicer lepe knjige...«

Kdo Vam je to povedal? Marica, Marica, kdo ti je dovolil raznašati okoli, kako je v moji sobici?

»Posodite mi kako lepo knjigo! Klavir in lepo berilo je vse, kar ima človek na deželi.«

Ni mi po volji prošnja. Tako hočete pogledati v moje srce, gospodična z negovanimi nohti? In v moje misli?

Ali morem odreči gospodični Veri? Ne gleda v note, iz glave igra, prsti ji kar sami plešejo po tipkah. Oči me gledajo in prosijo.

»Da ni knjig in klavirja — skoprnel bi človek v tej puščobi. Med to družbo, pusto, puhlo, vsakdanjo, materialistično...«

Ali prav čujem? Odkod zadnja beseda?

»Moški: pijača, kvarte, politika! Neoženjeni: denar, denar, denar! Sovrstnice: Višek sreče — uloviti moža...«

Širim oči. Ali prav čujem in razumem, gospodična Vera?

»Bogate, ošabne, bahave... Na kaj?«

Boštjanove!

»Na videz inteligentne... Priučena in puhla učenost, da bi preslepila...«

Ivana Kobilca: Portretna študija (konec 80tih let)

Katera? Le katera?... Anica!

»Sentimentalne! Pa ne vedo, zakaj.«

Julka! Stavim glavo, da mislite Julko, gospodična z negovanimi nohti!

»Saj sami vidite! Kaj bi Vam razlagala! Razumem, zakaj bežite pred to družbo. Spregledali ste jih...«

Sredi pesmi labodu umolkne Lohengrin. Roka, mehka, bela roka z belimi prsti in negovanimi nohti — ta roka trepeče na moji.

Ko v zadregi se plaho ozrem. Odšel je iz sobe pobratim z zlatimi naočniki, odšla je njegova gospa, napodila sta iz sobe otroke. Sama sva z gospodično Vero pri klavirju.

»Pridite večkrat k nam! Niso vsi ljudje enaki...«

Gospodična, ne bi si bil mislil, da se tudi Vam smilim. —

Kaj koga briga, kake knjige imam? Da bi niti v svoji sobici ne mogel biti sam? Nemoten, neopazovan? Da bi tudi semkaj, v edini kotiček gledale oči tistih...

Anic, Julk, Ver! Oči gospe... Lepo so razpredle svoje mreže!

Smilim se ji!

Bogme, še Marici se smilim!

Preobjel bi se slave, da nisem skromen. Štiri šopke so mi prinesli na oder. Med gromovitim ploskanjem in vzkliki, pri dvignjenem zagrinjalu. Niso šopki, šopi so, skoraj butare. Stiskajo mi roke znanci, Čestitajo mi gospe in gospodične, pogledi me spremljajo, kamor stopim. Ponosna je name gospa, veseli so me pobratimi. Občuduje me — ali naj verjamem — občuduje me Boštjanova Angela. Stiska mi roko. »Veste, kar sta imela z bratom... Kaj me briga?« šepče.

Odrski talent sem! Tega ne pravi samo gospa. Vsi trdijo to. V oči mi povedo in med seboj govore o tem.

In pridobitev sem! Velika družabna pridobitev! Pa so zmigavali z ramami nad menoj! Pustež, samotar, filozof, fantast, idealist, romantik, filister, posebljen paragraf, birokrat, sovražnik žensk, edino moje veselje — spisi. Da se ne pretaka po mojih mladih žilah kipeča kri... e, tiha voda!

»Fant, ženske nore za teboj!« Pobratim s ščipalnikom me treplja po rami. Obraz mu žari v zadovoljstvu in ponosu.

Nerodno mi je.

»Plešite z menoj!« šepče Boštjanova Angela in me proseče gleda.

Pa zaplešem, če ni drugače! Zakaj ne bi?

Viha si gospod brke, ki so košate. Boštjan ne pazi na najmlajšo hčerko. Lojze pije in mu ni mar sestre.

»Kuj železo, dokler je vroče!« me uči pobratim s ščipalnikom. »Ali,« mi pove na uho, »ne smeš samo z eno plesati.«

Zaplešem z Anico. Spodobi se to. Zaročila, objela in poljubila sva se na odru.

Naš režiser, pobratim s ščipalnikom, se cedi v zadovoljstvu.

Plešem z Julko, sentimentalko. Tudi v lepem plesu je malo sentimentalnosti, ne?

Gospod z bradavico na nosu me gleda, da se bojim: Bratovščino mi ponudi.

Zaplešem z Vero. Godba lepo igra. Mislim, da se njene noge ne dotikajo tal. Ko na perotih plavava po plesišču.

Pobratim z zlatimi naočniki me kara, čemu ne prisedem k njemu? Kaj bi tam pri gledališki mizi?

Plešem, plešem. Ko izbirajo dame — oho, saj se ne obrnem dvakrat z isto. Iz rok v roke romam. Pa vem: Nisem dober plesavec; ne poznam teh novih plesov; plešem, kakor pač vem in znam in kakor nanese. Čutim,

da sem neroden, občudujem druge, ki znajo vse te ples s čudnimi imeni. Pa vendar: za nobenega se dame toliko ne pulijo ko zame.

Umetnik sem. Pri plesu? Pri plesu ne, pač pa na odru.

Povprašam gospodično Vero, kdo in odkod je tista gospodična tam v črni obleki. Ne pleše. Samo včasih mimogrede pogleda na plesišče. Na tri fantičke pazi. Za njene bratce so mi skoraj premajhni. Mož ob njej mi je za njenega očeta premlad, za brata prestar. Sorodnica? Vzgojiteljica morda?

»Z dežele! Z vasi...« razloži gospodična Vera. S skoraj zaničljivim glasom mi pove. In samo mimogrede pogleda proti tisti mizi.

Mestno življenje kipi danes po veselničnem prostoru in človek pozablja na vsakdanjo puščobo. In pomiluje tiste tam z dežele.

Ujel sem mimogrede pogled tiste gospodične v črni obleki. Ne morem si razložiti, čemu mi ne da miru. K vsakemu plesu grem mimo njene mize in bi rad, da me zopet pogleda. Sreča mi ni mila. Radoveden sem, nemiren sem skoraj. Gospodične Vere pa nočem povpraševati. Vidim, da noče o njej govoriti.

Vprašam gospodično Julko. Gospodična Julka hoče vedeti, zakaj me tista zanima. Stoprav, ko ji razložim, izvem: Ni njena žalost kriva, da se drži ko pred oltar s silo pritirana nevesta. Hči vaškega trgovca je, ne pride nikdar v boljšo družbo. Nune v samostanskih šolah je niso naučile, kako naj se vede v družbi. Okorna — no, gospodična Julka noče obrekovati! Ni za družbo gospodična v črni obleki. Sama to ve in čuti, odtod njena žalost, ki pa ni žalost. Plahost je.

Nisem zadovoljen z razlago gospodične Julke. Povprašam gospodično Anico.

Tista gospodična nosi črno obleko le zato, da vzbuja pozornost. Kdo pa hodi na veselico v črni obleki? Če žaluje, naj ostane doma. Kaj bi nosil svojo žalost na ogleda in vzbujal sočutje? Sploh pa je že več ko leto, kar ji je umrla mati.

»Že več ko leto,« mislim. Njen pogled mi ne gre iz glave in srca. Hočem povprašati gospodično v črni obleki samo. Priklonim se ji in ji povem, kdo sem.

Plaho, skoraj zmedeno me pogledajo temnorjave oči. Pa zabega njen pogled, ko da išče tisto, ki jo prosim za ples.

Razložim ji, da prosim njo.

»Ne plešem,« zajeclja mehak glas v zadregi. Roke mi ne poda. Mislim, da gleda tako srna, ki se je ujela v zanko.

»Pa zapleši! Gospodu sodniku ne moreš odreči!« reče tisti mož, ki mi je premlad za njenega očeta, pa prestar za njenega brata.

»Oče! Saj veste... Ne plešem! Ne zamerite!« Tako mi pove, da razumem: Čemu me vznemirjaš in siliš vame? Kaj nimaš drugih dovolj? Trgajo se zate! Glej!

Glej! Bliskajo se v nejevolji Verine oči. O, kako mi privošči Julka! Vem, da se Anica na tihem smeje. Tam v šotoru se muza Marica. Gospa je zadovoljna.

»Prav tega ti je bilo treba,« govore pogledi pobratimov z zlatimi naočniki in s ščipalnikom.

»Prav ti je! Čisto prav!« mislita gospoda, tisti z bradavico na nosu, in tisti s košatimi brki.

Ni me toliko sram, kot mi je žal, da sem vznemiril gospodično v črni obleki. Njen plahi pogled mi je segel do srca, in me bega.

Pobratim s ščipalnikom hoče zabrisati dogodek z gospodično v črni obleki. Pove v šali, da sva se z gospodično Anico danes na odru zaročila. Pa se ne vede za zaročenca. Kolikor ve, se zaročenca po navadi ne vikata.

Pomiri me. Na uho mi pošepče: »Veselica! Saj jo jutri lahko zopet vikaš, če misliš, da ti tako kaže. Hočem le, da se poljubita!«

Gospodična Anica se brani: Prevelika čast bi bila zanjo... Pa junaško izpije polno čašo. Pobratim s ščipalnikom, da veš: Lepši in prijetnejši je dotik ženskih ustnic ko tvojih ščetinastih brk.

Gledajo me temnorjave oči, o, temnorjave oči tiste gospodične v črni obleki! Ko da ne morejo razumeti.

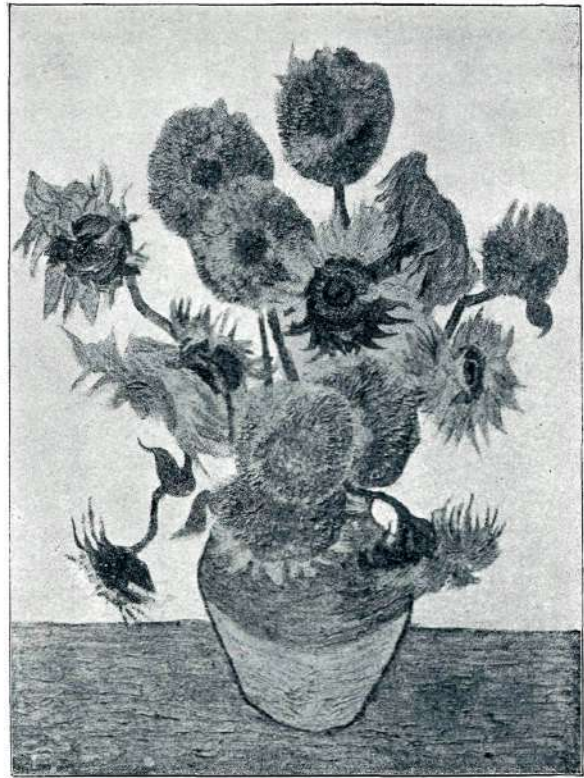
Gospoda z znakom »Rdečega križa« na rokavu pristopita in mi potipljeta žilo na roki. »Bolni ste, gospod sodnik! Hitro z nama po zdravila!«

Ne razumem šale in se upiram. Zgrabita me pod pazduho in me siloma vlečeta v šotor »Rdečega križa«. Marica mi natoči čašico likerja. Znak »Rdečega križa« ima na roki.

»Lepo se zabavate, kakor vidim!«

Nisem zdrav po čašici likerja. Gospoda z znakom »Rdečega križa« na rokavu me ne pustita iz šotoru. In pijem čašico za čašico.

Veselica! Lampijončki, vsi pisani, izžarevajo v mrak luči zelene in rdeče. Rakete

Vincent van Gogh: Cvetlice v kozarcu

prasketajo proti nebu. Hrup in šum in neubrana pesem. Godba, ples. Vrvenje. Veselje, razigranost, žareči obrazi, plamteče oči...

»Ne spodobi se! In ni lepo! Pred vsemi ljudmi...«

»Veselica!« pogovarja gospod z bradavico na nosu Julko.

Junaško ko jaz izpije gospodična Julka polno čašo. Njeni ustnici se dotakneta mojih, vdano, ko zaljubljena pesem v sentimentalni operi.

Gledajo, gledajo me temnorjave oči. Ko da se čudijo.

Gospoda z znakom »Rdečega križa« na rokavu me vlečeta v šotor k likerjem.

Le kaj ti vse to mar, Marica? Pa da se postavim na glavo, kaj ti mar? Moja sramota! Kaj ti mar?

Veselica!

Zakaj bi ne pil bratovščine z gospodično Vero? Če sem jo pil z Anico in Julko?

Gledajo, gledajo, gledajo me temnorjave oči. Ko da me obsojajo.

To pot se hočem siloma in resno upreti gospodoma z znakom »Rdečega križa« na

rokavil. Upor mi ne pomore. Skoraj neseta me v šotor pred Marico.

Veselica! Vino vpije v lampijončke in noč. Ples razgreva kri. Okoli postaje »Rdečega križa« se gugajo postave, ki jim odpovedujejo jeziki in noge.

Da, da, gospodična Angela! Čemu ne? Veselica... Saj nisem mogel prav verjeti, da bi bili hudi radi brata. Veste, služba je služba in dolžnost dolžnost!

Ne pogledajo me temnorjave oči. Kje ste gospodična v črni obleki?

Utečem gospodoma z znakom »Rdečega križa«. Kje ste gospodična, ki ste mi zamerili, da sem Vas povabil na ples? Samo kratek pogled iz Vaših oči še! Za slovo! Verjemite mi, gospodična, vse te posestrimske poljube dam za Vaš pogled. Kaj ste se medtem vdrli v zemljo?

Pridem, gospa, pridem na črno kavo. Res ni dosti prida črna kava v šotoru.

Kam ste odšli, gospodična v črni obleki?

Ne, gospoda, nesla me ne bosta v šotor »Rdečega križa«. Priznam, ves gorim, kipi mi v glavi, plešejo mi lampijončki pred očmi. Krivo je vsega tega vajino samaritanstvo.

Gospoda imata popolno oblast nad vsemi. Kaj se menita, kaj porečejo ljudje? Šala bo tem večja, če me prineseta na ramah na rešilno postajo.

Le bodite užaljeni, Marica. Do grla sem sit Vaših sitnob.

Solz. Solz, ženskih solz ne prenesem. Čemu solze? Nisem kriv, da so Vas vtaknili v ta šotor. Čemu niste odrekli, če Vam je bilo do zabave ko drugim? Kaj pa naj napravim z gospodom Antonom? Če je siten in vsiljiv in govori nespodobno — ima ga! Saj vidite! Krepko ga zavrnite, pa umolkne. Nesti ga iz šotora ne morem. In nočem. Da bi Vas spremil domov? Spremim Vas, spremim! Otrnite si solze. Ne, ne morem. Na črno kavo gremo. Spremim Vas, spremim! Obrišite si solze, ustavite nove.

Za Vami pridem, gospa. Gotovo, čisto gotovo!

Smukne Marica iz šotora in steče v temo. Pritisne se k meni in me stisne za roko. Vsa drhti.

»Mislim, da me ni videl. Če me je, prilo-masti za meno!«

»Kdo?«

»Gospod Anton! Bojim se ga. Pijan je.«
E, gospoda Antona že še zmorem.

Tesneje se privije Marica k meni in zre strahoma v temo. Ko da se že ziblje gospod Anton za nama.

»Ničesar nisem imela od vse veselice. Zdaj pa še ta strah.«

Kaj bi Vas bilo strah, Marica! Kaj Vas ne spremljam? Čemu tako drhtite, ubožica? Smilite se mi.

Noč je temna in hladna. Medlo brlijo nebeške zvezde.

Pri gospe so vsa okna razsvetljena. Žvenketajo čaše, družba je glasna in židane volje. Ne pijejo same črne kave. Čakajo name. Čakajo, čakajo vse v beli dan.

Zaman čakajo.

(Dalje.)

Rane

Jože Pogačnik

Srce bom preklal

Srce bom preklal
kot jabolko prvo vrtnar,
da zvem, kaj je v njem:
je piškavo upanje vanj?
je seme li v njem,
oj seme za močno drevo?

Borec s seboj

Vihar, glej, trga oblake.
Lasé si pulim gosté:
oklestiti hočem glavó.

Tako.

Nebo je svetló in luči dovolj je dalo,
je glava oskubena.

Sedaj pa mi dajte zrcalo: —
Joj! Še se ne vidim do dna!

Rane

Brat, trpiš!

Moje oči sočutje nosijo,
moje oči te milo prosijo:
»Razodeni, razodeni,
svojo dušo s križa snemi!«

Pa še tri ključavnice
si dodal na ustnice!

Brat, trpim!

Tam za goro

Matija Malešič

5.

Glava mi je težka ko svinec, žile mi nabijajo v sencih. Šumi mi po možganih — kakor je šumela včeraj veselica. Ko privihrajo misli do tistega trenutka, ko so zažvenketale čaše tam za razsvetljenimi okni pri gospe, ko so čakali, čakali name... o, zastokal bi.

Sreča, da sem razpisal za danes le eno edino razpravo. Še to preložim. Priči, ki ni prišla, sem hvaležen.

Zapisnikar gleda krvavo in krmežljivo. Roka se mu trese, le z muko piše. Ne vzdrži. Prosi me, če sme iz pisarne. Pojdite v božjem imenu! Najrajši bi šel za Vami!

Tudi meni se trese roka. Ko prižigam cigareto, opazim, kako mi drhtijo prsti. V ustih zoprna grenkoba, v grlu neprijetna kisloba, želodec je uporen.

Tedaj, ko so zažvenketale čaše pri gospe...

Ne vzdržim v sobi, delati ne morem.

Predstojnika ni v uradu.

Nimam nikjer obstanka.

Gospod s košatimi brki me prestreže na hodniku. »Tako je prav, gospod sodnik! Veste, paprike, dosti, dosti paprike! Papriko zalijete s pivom — to je najboljše zdravilo! Le verjemite mi! Razumem to!«

Ne morem se mu izmuzniti. Vleče me v gostilno; tam pri zadnjih vratih vstopiva, tja v gosposko sobo nameriva korake.

Vidim, ne razume samo gospod s košatimi brki. Vsi razumejo. Vsi, vsi! Moj predstojnik je tu, pobratima z zlatimi naočniki in s ščipalnikom, gospod z bradavico na nosu, gospod Martin, gospod Janko, gospod Anton. In drugi.

»Ljudje so pametni,« razloži gospod s košatimi brki. »Ne nadlegujejo uradov po takih veselicah. Privoščijo nam ure veselja in nemotenega oddiha.«

K predstojniku prisedem in hočem nekaj reči.

»Kaj boš govoril! Včeraj si se postavil! Vesel sem te! Že včeraj sem iskal prilike, pa te niso pustile ženske iz rok.« Pod mizo mi stisne roko. »Jaka sem! Brez vseh formalnosti! In brez ugovora! Tvoj predstojnik sem! Ubogaj!«

Pobratim z zlatimi naočniki opazi. Ni mu prav, da pojde brez štefana in tako na tihem in skrivnem, brez formalnosti. Pobratim predstojnik pa namenoma prezre njegova namigavanja. Vem, da govorita pobratima predstojnik in ta z zlatimi naočniki le, kar morata radi družbe. Še tedaj si po navadi ne pogledata v oči, vsaj pobratim z zlatimi naočniki ne gleda mojemu predstojniku v oči.

Pobratim s ščipalnikom je siten. Sili, sili vame. Čakali so me, čakali, pet in več črnih so popili, pili niso samo črnih. In so me čakali, čakali, da na zadnje ni bilo več vredno obiskati postelje. Kod sem hodil?

Siten je gospod Anton.

Tako... dobro se ne spominja, zdi se mu: Tam pri šotoru »Rdečega križa« me je videl proti jutru. Potem... Kje sem bil pozneje? Zakaj sem se izmuznil? Kod sem hodil? Tam pri šotoru »Rdečega križa«! Potem... potem? Kje sem bil?

Zarije se mi v možgane misel: Ali imam tudi jaz tako rdeče oči in zaripel obraz ko vsi drugi?

Imaš rdeče oči in zaripel obraz! Zakaj ti ne? Saj si, glej, saj si ves tak ko vsi drugi! Ni za las nisi drugačen in boljši! Vlivaž vase pivo, da pogasiš pekočo žejo. Od veselice je ostalo pijače. Prireditelji ne smejo trpeti škode! Ali se ne strinjaš tudi v tem z vsemi drugimi? Pobratim z zlatimi naočniki prokuruje pobratimu s ščipalnikom, da ga ne bo dva dni k taroku. Saj se že zdaj opoteka! Pripomni gospod z bradavico na nosu, da zna tudi še kdo drugi prijeti za karte. Name namiguje. Včasih sem res tarokiral. Studentovski časi! Oho!...

Izvabi me gospod z bradavico na nosu iz družbe. Na samem se široko razkorači, potegne iz žepa polo popisane papirja in mi zre pokroviteljsko v oči.

Še danes pojde pismo s pošto. Pojutrajšnjem, najkeseje prekpojutrajšnjem bo v časopisu.

Gospod z bradavico na nosu, tega ne boste storili! Tega ne smete storiti! Navedite v dopisu z imeni vse druge, hvalite jih, kolikor hočete — mene, mene izpustite!

Skromnost je čednost, ali...

Gospod z bradavico na nosu, ako Vas lepo prosim? Imam prijatelje po svetu, ki bodo majali z glavo, ko bodo brali. Mislijo o takih predstavah vse drugače ko tu.

Zato, zato pa! Lahko njim v Ljubljani! Gledališka umetnost na deželi je ko bohotna divja roža. Njenega opojnega vonja tisti v Ljubljani ne poznajo.

Gospod z bradavico na nosu, če sva prijatelj...
Gospod z bradavico na nosu, če sva prijatelj...

Pod pazduho me pripelje gospod z bradavico na nosu v družbo in mi pred vsemi in z vsemi običajnimi formalnostmi ponudi bratovščino.

Pijem. Če gospoda z bradavico na nosu ne morem pregovoriti, da izpusti moje ime v svojem dopisu, pregovorim pobratima z bradavico na nosu.

Pa noče čuti ni besede o tem! Uživa pobratim z bradavico na nosu na moji vnemi in tesnobi. Prepričan je, da ne govorim iz srca. Komu ne bi laskalo, da bere svoje ime tiskano v časopisu?! Pa še toliko hvale in slave?

Ali ti naj odkrito v obraz povem, pobratim z bradavico na nosu, da mi je žal, ker sem se pobratil s teboj? Čemu, le čemu pripoveduješ še gospe o moji zadregi?

Zaslužim, gospa! Ne ploho, točo ko orehi, ko jabolka debelo točo usujte na mojo glavo. Zaslužim, ker nisem prišel na črno kavo! O, kako zaslužim!

Pisemce?... Odkod Vam hipoma ta glas, gospa?... Kako pisemce?... Vaš je bil šopek rdečih nagerlenov?... In v njem pisemce...???

Da mi niste tudi Vi, gospodična Vera, poslali na oder šopka? Tistega? beli nagerleni... Je bilo v njem drobno pisemce?

Pa Vi, gospodična Julka? Gospodična rečem, kakopa. Veste, posestrima, to zveni tako nekam čudno... Danes, ko ni več veselice... Pa čeprav smo na veseličnem prostoru in pijemo in rajamo in plešemo. Veselice ni!

In Vi, gospodična Anica? Šopek? V šopku pisemce?

Igraj, harmonikar, poskočnejše igray! Vrti se svet, zavrtimo se z njim! Igraj, divje igray! Kaj počivaš? Igraj!

Ne grem domov! Zadnji pojdem! Kamorkoli hočete, grem z Vami. Na črno kavo, na čaj, na slivovko! Kamor hočete, kakor hočete, h komur koli greste. Samo domov ne, domov ne!

Vaš sem, glejte, čisto tak sem ko vsi. Da nisem? Kako? V Ljubljani...?

Gospod s košatimi brki pojde v Ljubljano. V Ljubljano?

Kaj strmite, gospodje in pobratimi, v gospoda s košatimi brki? Kaj ste mu nevoščljivi? Pa kaj je Ljubljana tako neizmerno daleč?

Pojde gospod s košatimi brki v Ljubljano. Na pet let si sme človek privoščiti praznik in veselje. Posebno pa, če mu pade plomba iz zoba! In če hoče ženo presenetiti za god in ji kupiti kaj, česar ne dobiš pri Boštjanovih.

Dober je gospod s košatimi brki. Prinese iz Ljubljane vsakomur, kar želi...

Kje točijo sedaj v Ljubljani najboljšo vino?

O, Ljubljana! Kje si? In kje ste časi? Daleč, daleč... Prijatelj, ki si rekel, da je Ljubljana dekla, bosa, umazanih nog, pa v židani obleki, s klobukom na glavi in z židanim solnčnikom — prijatelj, privoščil bi ti, da te premestijo sem k nam. Pa govori tu nespodobne besede o Ljubljani!

Samo trenutek, trenutek še, gospodje in pobratimi! Povem, kje točijo sedaj najboljšo vino!

Tam stoji misel, na ljubljanski postaji. Ne more z mesta: Solčno jutro. Vlak že odhaja. Stojim pri oknu. Med prijatelji — neprepana noč, naravnost iz kavarne smo jo udarili na postajo, pa vseeno: razigrane misli, prešernost v očeh — med prijatelji stojš, France, in govoriš: »Odhajaš tja za goru. Tja greš, kjer na poljanah rožice cveto in škrjančki pojo. V Ljubljani ni zelenih polj in ne pojo škrjančki. Tam za goru, tam pa pojo škrjančki nad zelenimi in pisanimi polji...«

Gospod s košatimi brki ima v Ljubljani prijatelja. Prijatelj v Ljubljani je vseučiliški profesor. Vseučiliški profesor ne pije vsake vinske žlobudre. Tistega prijatelja, vseučiliškega profesorja, obišče gospod s košatimi brki. In bosta krenila na čašo cekinastega.

O, Ljubljana! Poslušajte, gospodje in pobratimi... Ne, ne, ostanimo še. Povem vam o Ljubljani...

Utrujeni so gospodje in pobratimi in zehajo.

Kam, kam naj grem sam?

Domov?

Sobica, tesna sobica, kjer si sam s svojimi mislimi — o, lepota! Utečeš pred radoved-

nimi pogledi, skriješ se grdim jezikom. Zakleneš vrata za seboj, zastreš okna, zamašiš luknjico na ključavnici. Tedaj: Stene — prijateljice; luč — sestra; knjige — posestrime; misli — ljubice... Prijateljice, sestra, posestrime, ljubice, rajajte z menoj! Sami smo! Nihče nas ne vidi!

Zdrzmem se in obstojim. Rezko me zaboli pri srcu. In me presune: Tam ob zidu, v tej trdni temi, tam... tam se plazi mačka. Žare ji oči, pripravljene ima ostre kremplje. Mačka, potuhnjena mačka... Mačka? Zakaj misliš na mačko?

»Gospod sodnik...?»

Čemu se plazim po prstih? Ne grem krast, v sobico grem, ki jo pošteno plačam. Hudo-delec nisem! Trdo stopim po hodniku.

»Zabavali ste se...«

Kaj te to briga, Marica? Prižgem vžigalico, nažgem svetiljko, razvežem šopek rdečih nagerlenov. Pisemca ni v njem. Razvežem šopek belih nagerlenov...

»Kaj Vas brigajo moje rože?« bruhne iz mene. Glas je trd, jezen in sirov. Čutim, da sem sirov. Hočem biti! Pogledam jo in ji vidim v očeh in na trepetanju trepalnic, da je kriva. Začudenje me ne premoti. »Lepo! Štirinajst dni lahko še premetavate moje knjige, vohunite za mojimi pismi in skrivnostmi...« Trdo povem, a mislim: Sobica, sobica!

Rekel sem! Kaj se kisate? Dobite drugega stanovavca!

Krčevit jok!

Naj ga kdo čuje!

Ne morem, ne morem drugače! Prijateljice, sestra, posestrime, ljubice kličejo.

Pretresljiv jok.

Slišite, Marica... Ne jokajte! Ne jokajte tako!... Saj... saj... no, ne jokajte... saj ostanem... Saj niti ne vem, kje naj najdem sobico, kakor si jo želim. In glejte, v štirinajstih dneh je gotovo ne iztaknem! Ne jokajte! Kdo ve, da li bi mi bila druga sobica bolj po volji? Bog zna, če bi našel v njej tisto, kar bi rad. Saj ostanem! Ne morem drugače. Pa saj nimam tu nobene izbere.

Noč. Črna, gluha noč. Slonim pri odprtem oknu in srkam vase hladni nočni zrak. Ko da me hoče zadušiti v sobici, mi je. Nebo je oblačno, zvezd ne vidim.

Prijatelji tam v Ljubljani: Ne poslušam, o, ne čujem tu petja škrjančkov... (Dalje.)

Janez Krstnik v puščavi

Jože Pogačnik

Trkanje na težka vrata.

»Stoj!«

— Pridi, občina te čaka;
duše nam nadoji naše,
pelji nas na božje paše
in o Dobrem nam zapoj! —

»Ni dorasla brada moja,
ni še trideset pomladi!
Biti moram prej v ogradi
do vrhà gotov s seboj.«

Pisani je ušel skušnjavi,
dalje je ostal v puščavi...

V marcu

Jože Pogačnik

Tli, tli,

a ognja ni.

Za morjem daljnim se dani,
a dneva ni.

In trga se oblak, vendar
ne loči v dvoje se.
Pred oknom žene brst, vendar
se solncu ne odpre.

Jaz čakam in ne spim:
Rad bi dočakal, kdaj
lahkó porečem: Zdaj!

Mladec

Jutranja molitev

Jože Pogačnik

Vola sta moja naprežena sveža,
moja stremena napeta brne,
mojega lemeža ost je nabrušena,
roka krmarka mi je preizkušena:
dnevi so zreli...

V božje ime!

Bože, le njivo mi pravo odkaži —
v blesku jutranjem težkó je očem!
— Bože, za brazdami kruha podeli
krokarjem, meni in lačnim ljudem!

DOM IN SVET

LETNIK 40

V LJUBLJANI, 15. MAJA 1927

ŠTEVILKA 4

Vreewyk, skupina malih hišic od ceste

Tam za goro

Matija Malešič

6.

Tam sin; mlaka strjene krvi pod njim in okoli njega; ves rumen in siv je v obraz. Kakor je izdihnil in kjer je izdihnil, tako so ga pustili in nas čakali.

Njegova mati kleči pred menoj in dviga roke ko v molitvi. »Ne, rezali ga ne boste!... Ne smete ga!... Usmilite se me... uslišite me...«

Skušnega sodnika bi zmedla njena žalost in prošnja, nikar mene, ki sem prvič na taki žalostni komisiji. Pijejo fantje, sprejo se radi dekleta, ki menda niti ni Bog zna koliko prida, stepejo se, pograbiijo polena, potegnejo nože... Zdravnika morata raztelesiti mrtvega. Predpisi...

Ne bi rad zgrda. Uboga mati se mi smili. Pa moje sočutne besede le razvnemajo njeno bol.

»Če spoštujete mrtve... če verujete v Boga... ne režite ga...«

Mučno mi je in nerodno.

Župan, ki ženo pozna, je nerodnejši ko jaz. Še mileje in glasneje prosi. Zdravnika mi ne pomoreta. Kakor da že težko čakata,

kedaj jima pride truplo pod nož. In da bi zadostila svoji dolžnosti. In pomnožila svojo vedo in skušnje. Orožniki me gledajo službeno. Berem jim v očeh: Kar zapovejte, pa jo s silo odvedemo! Predpis je predpis!

Moj pogled zabega od skupine žen tam na cesti, ki se ne upajo blizu. Žena na kolenih je, ko bi odrezal, umolknila. Ozrem se nanjo...

Ozrem se nanjo, pa... pa ne vem, kaj je z menoj. Ne vem, kaj je zavalovalo po meni. Ne morem reči, kaj sem začutil...

Vidim: Gospodična, tista gospodična v črni obleki se sklanja k obupani materi in ji nekaj prigovarja. Odkod? Saj je padla ko z neba, ko iz tal je vzrasla.

Prestopim korak. Ne mislim na svoje službeno opravilo, ne mislim na mrtveca, ne mislim na ubogo mater. Gospodični hočem nekaj povedati. Pa sam ne vem, kaj in kako. Besede ni iz grla.

Prihite žene iz skupine na cesti in pomorejo gospodični dvigniti obupano ženo. Obkolijo jo, potegnejo jo z mesta in ji prigovarjajo in jo s silo vedejo s seboj.

Pristopijo možje z nosilom in položijo nanj mrtvega.

Gledam za ženami, gledam, gledam za gospodično. In jo občudujem. Pa mi je trpko: Še pogledala me ni.

Zdravnik me povleče za rokav. Moram za njim.

Izurjenosti in znanja zdravnikov ne morem gledati. Ko meni zasliševanja in pozvedovanja na tej žalostni komisiji, še gladkeje gre njima raztelesenje izpod rok. In kako večšaško ogledujeta srce in pljuča in obisti in možgane...

Tudi župan ne more gledati zdravnikov in njunega dela.

Ponudim mu cigareto in ga speljem za mrtvašnico.

Kdo je tista gospodična? Pristavim: »Tista gospodična, ki nam je pomagla iz mučne zadrege.« Nočem vzbuditi suma.

Nada ji je imel!

O, Nada!

Trgovčeva hčerka je. Najstarejša. Pet bratov ima. Prvi za njo že pomaga v trgovini, drugi je v šolah v mestu. Trije mlajši — ti so na njeni skrbi. Ko mati jim je, ne ko sestra. Pred dobrim poldrugim letom ji je umrla mati. Nada je bila v šolah. Za učiteljico se je učila. Pa je pustila šole. In ni sile trgovcu, da bi se ženil. Še kuharice ne potrebuje, ni tujih ljudi v trgovini, še dekle pri hiši ne. Da veste, kako dobra je sosedom gospodična Nada! Pa če je kje bolnica v vasi — Nada je ne pozabi. Vselej ji prinese skodelico juhe.

Drugo cigareto ponudim županu. Najrajši bi mu vse podaril. Pa nočem vzbujati suma.

Zdravnika mislita, da je današnji žalostni dogodek vplival name. Čemu sem potrtn in otožen in zamišljen? Prav, pa mislita tako! Izmuznem se jima, ko lomita kruh z rokami, s katerimi sta malo prej otipavala človeško srce in možgane. Izgovorim se, da mi ni do jedi. In da bi si rad pogledal vas.

Moram govoriti z njo! Moram, moram!

O čem...?

Fant, sodnik si, pa si le petošolec! V trgovini te je pred tem petnajst-, šestnajstletnim fantičkom sram! Skoraj jecljaš radi vžigalic! Ne jecljam radi vžigalic, ki so le izgovor! Hud sem nate, fantiček, zakaj ni nje v trgovini? Kako ti naj dopovem, da sem prišel radi nje po vžigalice? In da hočem, ne, da moram govoriti z njo! Prodal si mi vžigalice, kaj naj še kupim? Da bi odšel...?

Fant, ne bodi petošolec! Sodnik si!

»Gospodična Nada je Vaša sestra?«

Fantiček me začudeno pogleda.

»Rad bi govoril z njo. Kje je?«

Začuden je v fantičkovih očeh raste. »V kuhinji je.«

»Ali bi jo poklicali? Samo za nekaj kratkih besed.«

Fantiček me gleda, gleda. Nič kaj se mu ne mudi iz trgovine.

Začudeno in skoraj plaho me gleda gospodična Nada. S predpasnikom si briše roke.

»Ne zamerite, gospodična... Dovolite... Sodnik... Pa saj se pozna... Z veselic...«

Ko da se nekaj kali v nje pogledu.

»Se ne spomnite? Prosil sem Vas za ples, pa niste hoteli!« Ali sem neroden. Zaslužim pogled, ki mi očita: Da mi to poveš, si me poklical iz kuhinje, kjer imam čez glavo opravila?

Brat prisluškuje pri vratih. Vidim, kako radovedno napenja ušesa. Tam nekje iz sobe ali kuhinje čujem že ves hripav glas matere ubitega fanta.

Nada si je obrisala roke, desnice mi ne poda. Ne reče ni besedice.

»Zahvalit sem se Vam prišel, gospodična.«

Njej? Zakaj? Njen pogled govori: Ali zato, ker nisem hotela plesati s teboj?

»Veliko uslugo ste mi danes storili. Velike zadrege ste me rešili! Vso komisijo, ne samo mene! Predpisi, saj veste... Ne bi bil rad, da bi jo bili s silo vlekli od mrtvega sina...«

»Kaj to! Ni vredno besedice, še manj zahvale!«

Pomolim ji roko. Mora mi podati desnico. In ji jo stisnem, krepko stisnem. Nada, da veš, kake misli rajajo po moji glavi. Ne spodobi se, vem! Tudi se ne spodobi, da ti s takim ognjem zrem v oči. Le čudi se! Veš: Hočem, da pomniš, kdaj sem ti prvič stisnil roko. Hočem, da se boš svoj živ dan spominjala na ta moj ogenj v očeh. Ta tvoja roka — pozna se ji, da dela, ali meni je, ko da držim drobno, plaho ptičico v svoji desnici...

Odločno in z ropotom vstopi njen brat v trgovino. »Nada!« pravi in pomigne na vrata, ko da jo hoče opomniti na kuhinjo.

Naglo spustim njeno roko in hočem lepo po domače: »Kaj ne prihajate večkrat k nam v mesto? Samo na veselici sem Vas videl.«

»Nimam kedaj!« Je že pri vratih.

»Rad bi, da bi Vas večkrat videl...« Je ni več v trgovini.

Njen brat me gleda, gleda.

Jezica kipi v meni: Spodobilo bi se, da mi poda roko v slovo. Spodobilo bi se, da mi reče besedico v slovo. Saj nisem prišel beručit. In vsiljiv tudi nisem bil. In nespodobne besede nisem izrekel.

Fantiček, ne glej me tako! Čemu naj stojim v trgovini, če ni nje tu? Ali čakaj! Še pridem! In pride dan...

Nisem in nisem zadovoljen sam s seboj. Nemiren sem in zamišljen, skoraj čemeran. Zdravnika se čudita, da me more smrt čisto tujega človeka tako pretresti. Kaj je na svetu žalosti! In kaj je na svetu človek?

Premišljam o tistem, kar mi je povedal o Nadi župan. Jezim se sam nase: Drugače bi bil moral nastopiti in začeti. Kaj si le misli sedaj o meni?

Pa sili še zapisnikar vame: Bil je že dosti-krat na takih komisijah. Prvič je hudo in neprijetno, drugič je laže, sčasoma se človek privadi.

Mislim: Nada, Nada! Tvoji pogledi... Kje, kje sem že videl take oči?

Misel mi riže po glavi, blodi po spominu. Zdrznem se. Lopnil bi se s pestjo po čelu. Kaj še premišlujem?!

Take oči ima moja mati.

7.

Nada, Nada!

Ves sem poln misli nate. Da sanjam o tebi, da mislim nate na samotnih sprehodih, da mi hite od spisov misli k tebi, vse to razumem. Ko pride čas in ti vse to povem, vem, da se boš smejala in ne boš verjeti hotela.

Ko pride čas... Moje misli begajo in iščejo, iščejo poti do tebe. Rad bi, da kmalu pride čas.

S sleherno kapljico svoje vroče krvi čutim, da boš moja. Volja vpije, da moraš biti moja. Pa kako, kako se ti naj približam?

Ali ti naj pišem in vse razložim? Ne, to ni pot do tebe. Morda bi me napačno razumela. Vžigalic tudi ne morem hoditi kupovat tako daleč. Veš, z veseljem bi prehodiš vsak dan to pot. Če bi le vedel, da boš sama v prodajalni in ne brat ali oče.

Ali bi komu povedal in ga poslal k tebi? Nikomur ne razodenem svoje skrivnosti, samo tebi sami.

Kako najdem pot, ki pelje do tvojega srca, Nada?

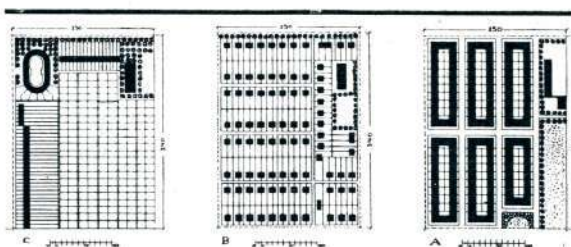
Glej, v nedeljo popoldne sem stikal po vasi in okoli vaše hiše. Bilo mi je nerodno, ko so me ljudje začudeno pogledovali. Nikjer te nisem zagledal. Ali ste bili z doma? Ali si me morda kje s skrivnega videla, pa se nisi hotela pokazati? Pa če si me videla, ali si vsaj malo slutila, čemu sem prišel?

Ves bolan sem že. Teče dan za dnevom, hrepenenje raste z dneva v dan, nisem pa z nobenim bliže tebi. Kakor mislim danes, da napravim, jutri zavržem. —

Kaj je s sodnikom?

Gospa, nisem žejen odrske slave. Ne igram! Topot ne! Ne morem, res ne morem! Morda kedaj pozneje zopet. Topot pa ne, ne in ne!

Gospodična Vera, ej, da veste, kake melodije zvene po moji glavi. Ni mi do Vaše

Möhringovi poskusi smotrene grupacije stanovanjskih hiš

umetnosti na klavirju. Tisto knjigo, ki sem Vam jo zadnjič obljubil, sem nekam založil.

Gospodična Julka, hvala Vam za pozornost. Veste, nedelja je edini prosti dan v tednu. Človek je rad sam, da premisli sebe in svoje delo. Ni mi do skupnih izletov.

Gospodična Anica, glejte, na izbiro je gospodov, ki bodo boljše ko jaz igrali glavnega junaka.

Gospodična Angela, saj sami vidite, kako grdo me gledajo vsi Vaši. Ne bi rad, da se radi mene obrega ob Vas Vaš brat Lojze, tudi ne bi rad, da Vam doma radi mene kaj očitajo. Žrtev nočem.

Gospodje, ne, kvartam, se ne zapišem. Do pijače mi ni, za leto dni sem se je nalil na veselici in dan po njej. Izogibljem se vas pa ne, to ni res! Le do vašega govorjenja ni večasih človeku.

Kaj je s sodnikom? Pa je na veselici pokazal, kak vesel družabnik je, kaj, kaj je z njim?...

Ko da je švignila vame električna iskra, me pretrese. Še klobuk pozabim v pisarni, preskočim po tri stopnice in tečem na trg. Ni je. Videl sem jo, ni mogoče, da bi se bil zmotil. Ali jo je le moje bolno hrepenenje pričaralo? Ne, ne! V trgovino ali kam drugam je stopila.

Koračim po trgu. Ves raztresen sem, pa vem, da moram biti miren in zbran. Ne, Nada! Nekako ti moram povedati, vsaj namigniti, kaj trpim in kako mislim. Te prilike ne izpustim, pa čeprav ne bo najpametnejše, kar napravim. Glej, gospa gleda začudeno z okna, Boštjanove gospodične stoje na pragu trgovine in govore z Anico. Naj vidiijo. Ves drgetam.

Nada stopi iz hiše. Naravnost proti meni gre. Ko da me ne vidi, gre.

Kri mi sili v glavo. Neprižgano cigareto vržem na tlak in zberem pogum: »Gospo-

dična Nada, vendar enkrat v mestu...« Hočem biti miren in prijetno presenečen. Pa vse kipi v meni.

Noče razumeti mojega veselja in presenečenja. V zadregi pa le zadrži korak. Roke mi ne poda. Vprašaje me gleda.

»Gospodična!« Stopim čisto k njej, govorim šepetaje in sunkoma. »Ne zamerite, ali ne vzdržim več... Hočem Vam nekaj povedati... Moram Vam nekaj razodeti... Pa ne morem tu... Glejte, opazujejo naju... Pismo Vam napišem!... Le da boste vedeli, odkod pismo... Pismo dobite...« Poklonim se in jo pustim vso osuplo na trgu...

Kaj zijate vame, Boštjanove, Anica? Čemu se sklanjate z okna, gospa? Kaj mi berete v obrazu? Berite! Kaj mi mar!

Ko da sem se vrnil z Bog zna kako težkega pota, padem v pisarni na stol. Pot si moram brisati s čela.

Fant, ali je bilo pametno, kar si napravil in kakor si naredil?

Nisem mogel drugače, nisem mogel drugače, Nada! Ne zameri! Glej, vse ti razložim v pismu.

Kaj naj premišljam, kako ti naj pišem? Vse sem že stokrat premislil. Povem ti čisto odkrito in po vrsti: Sanje v letih lakote; hrepenenje v letih strahu in groze; misli v tujini in samoti o škrjančkih, ki pojo tam za goro. Kvarte, pijača, časopisi, pogovori o Rezikah in Tončkah in Anicah in Angelah in Vidah in Micikah, modrovanje o Monte Carlu in Marsu in Kitajski in rumeni nevarnosti... Ne bi rad po poti, po kateri so krenili drugi. Nisi hotela plesati z menoj, nisi bila prijazna z menoj, ko sem bil pri vas... Mislim, mislim nate vse od veselice. Tvoj pogled mi ne gre iz spomina. Ne, Nada, o tvojih očeh ti ne bom pisal v prvem pismu. To ti o priliki povem. Zamolčim tudi, kar mi je povedal vaš župan o tebi. To poudarim: Nada, vsega si me premagala, ves sem te poln. Ne morem drugače, povedati ti moram to. Razumi me, ne jezi se name!

Po trgu gredo Anica in Julka in Vera in Angela. Nisem jih še videl skupaj. Živo o nečem govorijo. Tudi gospa je na trgu. V krogu stoje gospodje, tisti s košatimi brki, tisti z zlatimi naočniki, tisti s ščipalnikom in tisti z bradavico na nosu. Razpravljajo. Pa ne vem, kaj so prinesli današnji časopisi takega, kar bi bilo vredno živahnega razpravljanja na trgu.

Ne zanima me, o čem govorite, gospodične! Moje misli so pri tebi, Nada. Pa ti pišem prvo pismo.

8.

Zakaj mi ne odpišete, gospodična Nada? Prosil sem Vas za to. Videli ste me v nedeljo v vasi. Če me niste videli, so Vam povedali ljudje, kako sem oprezal okoli vaše hiše. Da morda niste dobili mojega pisma? Ne verjamem! Bil sem oprezen in previden. Ubral sem jih teh osem kilometrov do sosednje pošte in vrgel pismo v nabiralnik. Radi Vas, pa tudi radi sebe nisem privoščil ne gospodični s pošte ne našemu poštarju veselja. Mojo pisavo na naši pošti poznajo, Vas tudi poznajo.

Nada, da slutite, kolik je nemir v meni, ne bi me mučili!

Pišem Vam čisto premišljeno in resno: V nedeljo popoldne pridem zopet. Pa če Vas nikjer ne zagledam, potrkam na vrata. Potem... naj se zgodi potem karkoli in kakorkoli. Ne zdržim več v nemiru in dvomu. (Še to, gospodična Nada! Tudi tega pisma ne bo dobila v roke gospodična z naše pošte ne naš poštar.)

Odločen sem. Hočem iz negotovosti, hočem, hočem jasnosti. Grem, pa če ni drugače z glavo v zid.

Tako si dopovedujem. Noga pa mi zastaja. In pri srcu mi je tesno. Če ne pomore niti tista mala pretnja? Ali res potrkaj na njihova vrata? In če ti odpre oče ali brat?

Vročje mi je. In kaj poreko ljudje, ki me poznajo? Tretjo nedeljo že lazi sodnik okoli trgovčeve hiše. Potrkam! Saj nočem krasti! Danes ne pojdem in ne pojdem domov, prej ko ne govorim s teboj, Nada.

Kri mi zavalovi po žilah, čutim, da mi gori rdečica v licih. S tistimi tremi bratci, ki so bili z njo na veselici, stopi Nada iz hiše.

Dvignem klobuk, na glasen pozdrav pozabim. Veselje kipi v meni, da bi zavriskalo.

Odzdrav na moj pozdrav je pogled, poln plahosti in začudenja. Ko da ni dobila mojega drugega pisma.

»Greste na sprehod, gospodična?« vprašam menda zato, ker kriči moje srce po tem, da jo spremljam na sprehodu.

»Bratci bi se radi naskakali in nalovili.«

»Ali Vas smem spremiti?«

In zopet začuden pogled.

Ne čakam dovoljenja. Pobožam najmlajšega po rdečih licih. Kako mi je žal, da nisem kupil bonbonov. Prikupil bi se jim. Po njih njej! Najmlajši se ne brani božanja. Malo tuje me gleda, ko pa ga primem za ročico, mi je ne izmakne.

Vidim, kako nerodno je Nadi pred ljudmi. Pa se mi v sreči čisto nič ne smili.

»Kako lepo nedeljsko popoldne,« začnem modro in važno.

Nada molči. Ves drgetam v sreči. Mehko in nežno mi je pri srcu, ko stopam ob njeni strani in mislim, koliko sem zadnje dni prehrepenel po tej sreči. V grlu me tišči. Ne pride in ne pride prava beseda na jezik. Pa molčiva, gospodična Nada. Da sem le ob Vaši strani, da ste me le uslišali in prišli iz hiše. Kaj bi govorila! Srečen sem.

»Gospodična Nada...« Ko dih se mi utrga iz grla beseda. Nežna in mehka hoče biti.

»Gospod sodnik, prišla sem, da Vam povem...«

Kaj? Ne Vi, jaz hočem povedati. Dosti, dosti in vse, vse Vam moram razložiti. Ali glejte, v Vaši bližini ni prave besede iz razneženega srca.

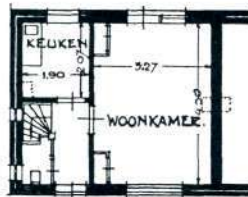
Le ker Vam ne dam miru, ste se odločili za sprehod? Ne oblatijo Vas vaški jeziki! Saj Vas je sama plahost in dobrota in milina! Kaj, kaj mi hočete povedati?

Naj Vas ne nadlegujem...? Da ne boste nikdar več govorili z menoj...? Da mi boste pisma neodprta in neprebrana vračali...?

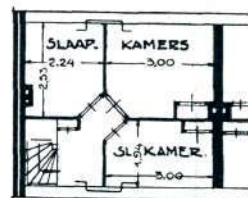
Ne, ne, ne, gospodična Nada! Ne bodite kruti! Ne govorite tako! Glejte, v najtežjih trenutkih življenja sem mislil na Vas, neznanke. Vedel sem, da ste nekje na svetu. Srce mi je pravilo, da Vas najdem. Volja mi je pritrjevala, da čakate name. Ali niste nikdar — vsaj v sanjah — zaslutili silnega hrepenenja, ki je sanjalo iz tujine, od daleč, daleč k Vam?

Ne, gospodična Nada, ni to zadnja Vaša beseda. Kaj vem, zakaj ste Vi tista, o kateri sem sanjal v letih groze, v samoti, v tujini, pri knjigah in v težkih urah. Čutim le, s sleherno kapljico krvi čutim, da ste tista. Vi, edina! Ne morem si pomagati! Nobena druga! Vi!

Da bi se hlinil? Da bi Vam v tem tako pomembnem trenutku govoril zlagane besede? Ali ne vidite resnice v mojih očeh? Ali je ne čutite iz mojih besed, ki prihajajo naravnost iz prekipevajočega srca?

Pritličje

Podstrešje

Lindkofen, tip občinske stanovanjske hišice

Kaj veste?

Da sem že govoril take besede? Nobeni! Nikdar! Prisežem, če hočete in mi ne verjamete!

Boštjanove, Angela Boštjanova... Anica... Julka... Vera...

Kri mi sili v glavo. Res je, priznam, ni bilo prav tisto poljubovanje na veselici. Kriv sem pred Vami. Ali, veste, čuden dan je bil tisti dan... Pil sem... Vsega me je zmešalo...

Zazebe me v mozeg. Žvenketale so čaše pri gospé, ko sem spremljal Marico... Umolknem.

Kaj, kaj pravite?

Nadina beseda udari vame ko strela. Obstanem. Kri vre v meni, stiskam pesti. Nado gledam skoraj grozeče.

Da bi..., da sem zasnubil Boštjanovo Angelo...? Da mi je spodletelo pri Anici...? Da me je zavrnila Julka...? Da se mi posmehuje Vera...? Da zato poskušam svojo srečo pri Vas, gospodična Nada?

Nada, ne, Vi niste krivi! Glejte, moja pamet ni ponorela ob Vaših besedah. Odkod ta laž? Ali je spletkarjenje? Ali je zloba? Ali je zavist? Ali je fantazija, porojena v dolgočasju?

Razgovorim se. Misel na Marico je prešla. Videti bi jih morali, gospodična Nada, kako pomilovalno in milostno mi odzdravljajo, odkar sem Vas nagovoril na trgu. Pa čuti bi morali, kako me obsojajo gospodje...

Katera pisma mislite?

Naj se pogreznem pri priči v zemljo, če sem katero bral. Še videl nisem nobenega. Da je tista nesrečna Marica raznesla po mestu... Umolknem. Jezim se sam nase, da mi je zabegala misel na Marico.

Kaj ne razumete, gospodična Nada, maščevanja gospe in gospodičen? Priznam Vam pa odkrito, da bi nihče ne izvedel vsebine pisem, če bi le slutil, kaj je bilo v šopkih.

Da je ves ta najin pomenek nepotreben in ne pelje nikamor? Kako to mislite, gospodična Nada?

Ne, ne! Tista ni Vaša zadnja beseda, da ne boste več govorili z menoj in da Vam ne smem več pisati in da ne smem več prihajati v vas in stikati okoli vaše hiše. Zato ne sme in ne sme biti Vaša zadnja beseda, ker... ker bom prihajal v vas. Pa še v hišo bom vstopil, če se ne prikažete. In pisal Vam bom, vsak drugi dan Vam bom pisal, če ne vsak dan. Ne morem drugače.

Kako mi je všeč Vaše modrovanje, da se ne boste nikdar poročili. Stara teta pri hiši, veste, to je najnehvaležnji človeški poklic. Kaj mislite, da bodo ti trije vedno tako majhni in jim boste morali biti mati in sestra? Pa da se poroči oče? Čemu bi mu branili? Mačehe se bojite? Zato podpirate tri vogle domače hiše?

Saj bi poudaril, kako ste mladi! In lepi v svojem modrovanju in žrtvovanju. Ali čemu naj Vam ugovarjam? Rajši Vas poslušam. In se radujem. In uživam. Le modrujte! Pisal Vam bom pa le! Že jutri! In danes teden zopet pridem. Da ne? Boste videli! Pa če mi vrnete vsa pisma, ki Vam jih ta teden napišem, stoprav potem pridem vprašat, zakaj ste tako trdosrčni, da mučite človeka, ki ima poštene namene in odkrite misli.

Ne gane me Vaša žalost, gospodična Nada. Da veste, koliko sem pretrpel te dni v dvomih in koliko prehrepenel pri mislih na Vas, bi se Vam smilil in ne bi vztrajali pri tej svoji nemogoči in neizpeljivi zahtevi.

Pa čemu bi Vas ne smel spremiti do doma?

Vaše dobro ime? Naj ga poskusi kdo grditi!

Pa Vas ne spremim! Pogoji: Roko mi podaste v slovo; ne vrnete mi nobenega pisma, ki Vam ga napišem ta teden; v nedeljo pridem naravnost k Vam v hišo, če se tako bojite ljudi...

Kdo je kriv, da tako mučim in silim v take zadrege? Ne morem drugače! Nak, ne smilite se mi! Nobenega kesa ne čutim. Trd sem in nepopustljiv. Druge poti ne vidim.

Skočim za živo mejo in zrem za njo.

Nada, razgovor s teboj je bila obilna rosa na travo, venečo v suši. — — — — —

Gospod z zlatimi naočniki je raztresen. Gospod s ščipalnikom vrže s silnim udarcem škisa na enaindvajsetko. Kaj takega se go-

spodu z zlatimi naočniki še nikdar ni pripetilo.

Kaj tlači gospoda z zlatimi naočniki? Gospod z bradavico na nosu mu kontrira igro. In gospod z zlatimi naočniki nervozno razmešča kvarte med prsti. In ne zasoli gospodu z bradavico na nosu ré. Kaj je obsedlo gospoda z zlatimi naočniki?

Kod hodi sodnik?

I, sviriliri! Zaljubljen je!

Gospod z zlatimi naočniki izgubi kontrirano igro. Vrže kvarte po mizi in reče zajedljivo: »Kaj res misli, da bo imela tista Nada Bog ve kako doto?«

»Kaj le vidi na njej, bi rad vedel?« vpraša gospod s košatimi brki.

»Če bi vsaj pobratimom kaj zaupal. Pa beži pred nami. In skriva. Misli, da ne vemo.« Gospod s ščipalnikom ne more pozabiti, da je ujel gospodu z zlatimi naočniki enaindvajsetko. Blekne besedo, da sploh kaj reče. Hoče, da govori gospod z zlatimi naočniki o sodniku. Noče, da bi se jezil nad izgubljeno enaindvajsetko in ga zbadal.

»Vsaj za svet bi lahko vprašal tega ali onega. Nepremišljeno bruhne nekam brez glave in sveta. Rečem in trdim: Nada ni zanj!« Gospod se dotakne bradavice na nosu. Vsi vedo, da stori to vselej, kadar mu kaj ne gre po volji.

Presede se gospod z zlatimi naočniki. Stol rezko zaškriplje. »Bomo videli!« pove odločno. In udari s kvarto po mizi, da vstanejo gospodje pri sosednji mizi in obkrožijo njegov hrbet. Njegov levi sosed se dotakne svoje bradavice na nosu. Gospod s ščipalnikom nemirno premešča kvarte. Vsi vedo, da gospod z zlatimi naočniki nikdar in nikoli ne izgubi nobene igre, kadar je tako odločen. —

Boštjanova Angela bi se razjokala, tako jo dražita sestri.

»Ni še jutri konec sveta! Poročen še ni z njo!« jima kljubuje. In trma gori v njenih očeh. —

Gospa pokliče gospodično Anico s ceste. Kava je že pripravljena.

»Ne moremo brez njega,« ji razloži. »Preložiti bomo morali igro...«

Anica rahlo zardi.

»Ali pa... ali pa mu moramo izbiti Nado iz glave.« —

Julka pride k Veri, da bi igrale štiriročno na klavir. Pa ne odpreta ni not.

»Sprehajata se že...« pove Vera.

Julki zadrhte nozdrvi. Grdi sodnik! Da ni morda povedal Veri, kako sta se sprehajala po grajskem parku tistega nedeljskega popoldneva. »S kmetov je prišel, na kmete sili...« se namrdne.

»Prav imaš, Julka! Ali sodnik je pa le! In sodnik je le sodnik. Nada! Sodnik pa Nada! Misliš, da je Nada za kam drugam ko za samostan in za med nune?«

»Hinavka je! Sveto in nedolžno in žalostno se dela! Zdaj vidiš njeno vaško skromnost!«

»Misliš? Nada da je začela? Dvomim!«

»Že na veselici! Kako potuhnjeno je pa gledala za njim.«

»Če je tako... Julka, če res Nada gleda za njim, ne on za njo... Čakaj, to moramo predvsem dognati. E, če je tvoja domneva prava...« —

Jokajte, na kolenih me prosite, Marica, ne ostanem v tej sobi. Pojdem, četudi v gostilno! Če v ničemer drugem ne, pokazali ste, kaki ste, ko ste raznesli po mestu vsebino tistih pisem. Nočem, ne prenašam nadzorstva nad svojimi mislimi na Nado, dobro Nado.

(Dalje.)

Ko v pomladi meč rožlja

(Pomlad 1927)

France Bevk

V svojo črno misel sem se odel,
ko je vlak med skale in bregove hrumel.

Nenadoma sem bil nag, pred Bogom nag
in nisem mislil več ne več trpel,
zakaj pred menoj je ležalo morjé
in za njim je šlo solnce v svoj rdeči grad,
po sredi vodé je ležal plamteči gad.

Skozi omrežje bežečih dreves sem pogledal
kako so ga razdelili ljudjé. [nanj,
In nisem videl ne mejnikov ne mejá
in nisem razločil, kje je rob neba
in ne kje v plamenih začčenja se breg,
bil človek je eno s prirodo svetá,
vse eno, eno kot obličje Boga...

Predor. V dimu in v mraku je ugasnilo morjé.
V temi sem slišal, kako meč rožljá...
Bil sem nag, pred Bogom nag,
zdaj sem se spet v črno misel odel.
Vlak je v večerni mrak čez Kras hrumel.

Vreewyk, skupina malih hišic od vrtné strani

Solze

Janez Jalen

V razevelo pomladno jutro so se usuli otroci iz šole. Veseli so hiteli raznašat: »Ni pouka. Učiteljica je bolna.«

Vrnili so se tudi drugi dan: »Gospodična leži in zdravnik je bil pri nji.«

V soboto ponoči so gospodično Francko neutegoma prevideli.

V nedeljo so šolarjem presedli prosti dnevi, in sram jih je postalo, da so jih tako veselo preživeli. Izmed odraslih pa je marsikoga zaskrbelo, če ni morda zadnje dni po nepotrebem govoril o lahkem življenju gosposkih ljudi.

Nato so v mali gorski fari govorili samo o gospodični in njeni bolezní, o njenem življenju in njeni smrti. Skrbno so se ženske zavzele za njo. Okrog šole, ki stoji lučaj daleč na samoti, so hodile po prstih in se šepetaje pogovarjale. Še v kosa, ki je sedel v vrh smreke blizu okna in glasno zažvižgal svojo pesem, je vrgla Dobravka pest prsti, da je glasno zabavljajoč odletel. In nobena ni prišla praznih rok povpraševat po zdravju gospodične Francke. Jediva so nanesele, da bi ga bilo za mesec dni in še več dovolj za obe, za gospodično in za njeno mamo. Materi so vsilile kakšen čaj; Francka pa je odklanjala vse, le mrzle vode ne.

Silna vročina jo je kuhala. Čimdalje bolj pogosto se je zgubljala v nezavest, čimdalje bolj pogosto je klicala: »Stane! Stane!«

Na okno se je stegnila tuintam otroška roka in položila nanj šop šmarnic. Razkropili so se bili mali po grmovju in tiho, brez

DOM IN SVET

LETNIK 40

V LJUBLJANI, 1. JULIJA 1927

ŠTEVILKA 5

Marijonete

Tam za goro

Matija Malešič

9.

Prelep nedeljski popoldan. Grem po beli cesti. Pod božjim solncem se radujem z vase zaverovanimi njivami, lepe mislim s tihimi gozdovi, zažvižgal bi s kosom na veji.

K Nadi grem. Bela cesta, ljuba znanka, ki pelješ k Nadi — rad te imam. Njive, žive meje, gozd, kos — pozdravljene prijateljice in prijatelji!

Nada ve, da pridem. Pisem, sedem pisem, ki sem jih ji pisal ta teden, mi ni vrnila. Ve tudi, da stopim v njihovo hišo, če se ne prikaže. Izbera je pri tebi, Nada. V trenutku res ne vem, ali bi šel rajši s teboj na sprehod, ali bi rajši kramljal s teboj pri vas, tam v vrtni utici. Ali v sobi, ki izpričuje tvoj okus. Kramljala bova danes, po teh sedmih pismih!

Boš prijazna z menoj? Da si kamen, bi te prepričal in omečil, toliko svojega srca sem izlil v pisma. Pa nisi kamen, dobra, mehka Nada si, ki te ima rada vsa vas.

Ropotanje voza po cesti zmoti praznično tišino. Naglo se bliža tisto ropotanje. Pogledam. Zastane mi noga.

Boštjanov Lojze švrka z bičem po konjih. Kaj bi švrkal po njih, saj že dirjata ko za stavo! Skočim v cestni jarek, da me ne povozijo. Mimogrede ujamem Angelin pogled. Zdi se mi, da mi nekaj očita. Lojze ima opravka s konjema in bičem in vajeti. Kajpa, da me ne pogleda. Rezika in Tončka se trudita, da mi pokažeta, da me ne vidita. Gospod s košatimi brki otrese pepel s cigare.

Ko misel naglo vihra kočija mimo mene. Hočem premisliti: Le kam pelje sestre? Pa nimam kedaj. Polna so ušesa ropotanja voz po trdi cesti. Še nisem čisto iz jarka na cesti — o — ne ropota samo Boštjanova kočija. Ne prestopim koraka, ko se sunkoma ozrem. Gospa in njen mož, pobratim s ščipalnikom, Anica!

Vroče mi je. Lepe misli, kam bežite?

Kočijaž ne švrka po konjih ko Boštjanov Lojze.

»Oho!«

»Glej ga!«

»Kam pa, kam?« Pobratim s ščipalnikom je ves presenečen in tresse kočijaža za ramo.

»Sprehajam se,« povem čemerno. Mora videti in čutiti, da mi ni prav, ker me moti.

»Dolge sprehode ljubiš, prijatelj. Da me kdo plača, ne bi šel tako daleč na sprehod.«

»Vsak po svoje,« se ga skušam otresti.

Anica me gleda začudeno, gospa užaljeno. Njen mož razume, da mi ni do razgovora. In stisne komolec gospoda s ščipalnikom.

Gospod s ščipalnikom noče razumeti. »Prideš v vas?« poizveduje.

»Ne vem še! Morda!« Opazim, kako se spogledate gospa in Anica. Najrajši bi se ugreznil v zemljo. Sram me je, da so me ujeli.

»Pridi, pridi za nami! Veselo bo!«

»Mar mu je naše družbe!« pravi gospa.
Njen mož pomigne kočijažu.

»Na svidenje!« sitnari pobratim s ščipalnikom in mi maha s klobukom. Hočem premisliti: Čemu, le čemu me zalezujejo? Pa nimam kedaj! Kaj drdra sto kočij po cesti? Kje je že Boštjanova kočija! Ta kočija pred menoj ne drdra sama tako hrupno. Čuj, za tabo...

Kočija! Pobratim z bradavico na nosu, njegova gospa, njuni otroci, Julka!

»Vidiš li ga, samotarja!« Pobratim z bradavico na nosu iztrga kočijažu vajeti in ustavi konja.

Gospa me gleda radovedno, Julka se trudi, da mi pokaže svoje začudenje radi tega srečanja.

»Greš v vas? Zakaj nisi povedal? Peljal bi se z nami. Saj je prostora.«

»Ni mi do vožnje! Rad hodim.«

»Kaka sreča, da te najdem tu! Po mestu sem te iskal. Prisedi! Ne smeš zamuditi današnje zabave! Na ražnju pečen jagnjiček! Lačni ne bomo — glej!« Pokaže na veliko košaro pod kočijaževimi nogami.

Slabe volje sem.

»Če že nočeš v kočijo, obljubi, da prideš za nami. Žal ti bo, če ne prideš. Takih izletov ne prirejamo vsako nedeljo.«

Hm.

»Kaj hm! Obljubi, da prideš za nami!«

»Kaj bi ga silil, če noče?« mi priskoči gospa na pomoč.

»Mora!« Pobratim z bradavico na nosu skoči iz kočije. »Če ne obljubiš, te spremim, da mi ne uideš.«

Drdranje voza po cesti. Pobratim z zlatimi naočniki, z gospo in otroki, Vera!

Kaj ste se zakleli zoper mene?

»Da ni nesreče?« Ustavijo kočijo. Pobratim z zlatimi naočniki plane k nam.

»Srečali smo ga in povabili s seboj. Pa noče! Pomisli, noče...«

»Kdo ga bo povpraševal? Če ni hujšega...« In pobratim z zlatimi naočniki me zgrabi za roko in vleče do svoje kočije.

Pobratimu z bradavico na nosu ni prav — tudi gospodični Julki ni prav: zakaj naj se peljem v kočijo gospoda z zlatimi naočniki? Zakaj naj sedem k Veri? Ali ni v kočiji gospoda z bradavico na nosu tudi prostora? Pa se potolaži gospod z bradavico na nosu: »Samo da se nam ne izmuzne. Pazi nanj, da ne uteče! Odgovoren si mi zanj!«

»Le brez skrbi!«

Zakričal bi v jezi. Zarota! Do pičice premišljena in dogovorjena zarota! Sodnik, ali jim ne zabrusiš v obraz, naj te pustijo pri miru? Naj ne križajo tvojih potov? Vse uvidiš, vse se upira in kipi v tebi, sprevidiš njihove namene — kaj res prisedeš k Veri?

Prisedem...

»Iskali smo te po mestu, da bi te povabili. Pa ko da si se vdrl v zemljo!«

»Lažeš!« bi zavpil pobratimu z zlatimi naočniki v obraz. Da te le sram ni, pobratim! Rdečica mi sili v obraz. Da ste se stoprav danes opoldne dogovorili za izlet? Kdaj ste pa naročili jagnjička? Kdaj ste napekli polne košare? Kočije ste tudi najeli v zadnjem trenutku? Pri roki so bile, čakale so vas ko izvoščki, konji so tudi bili nakrmljeni. Govorila sva davi, pobratim z zlatimi naočniki. O izletu mi nisi črhnil ni besedice.

Rdečica na licih me izdaja. Povem ti, povem, kar ti gre, moj odkriti in prijazni pobratime!

»Zopet hodite po svojih potih, gospod sodnik. Ko včasih. Ni Vas v družbo, k nam Vas ni. Kaj Vas zopet teži?«

Gospodična z negovanimi nohti, veste, zakaj se Vas izogibljem? Zakaj me zalezujete, če nočem po Vašem?

O, ne boste, ne boste sodnika! Da ste zlata, gospodična Vera, pa da je zlata Angela in Anica in Julka — že zato ne, ker so vas izbrali zame drugi... Pa zato, ker ste same vrgle mreže... Ne, tisočkrat ne! Iz trme ne! Neveste mi ne bo izbiral nihče — sam si jo priborim. Ne bo mi padla sama po prvi besedici okoli vratu.

Ko na razbeljeni žerjavici sedim. Vem, da ne bo nobena prava in umestna, ki jo bruhnem. Ali nekaj bruhnem iz sebe in skočim z voza. Poln sem gneva.

»Glejte, vsi Vas imamo radi... Zakaj bežite pred nami?«

Roka, bela roka z negovanimi nohti stisne moje zapestje. Ko da ni sestre in svaka in nečakov v kočiji. Ko da sva sama.

Prav je, gospodična Vera, da ste se me doteknili s svojo belo roko. Rešili ste me, da nisem izbruhal, česar mi je polno srce. Ne bi se spodobilo tisto, kar bi rekel, karkoli bi rekel. Sirovo in neotesano bi bilo in sodnika nevredno. Obliko mora človek uvaževati, pa če vre v možganih in poka srce.

Strezne me dotik hladne roke. »Ni vsakemu dano, da bi bil družaben...«

»Oho! Le počasi, moj ljubi! Da je meni tako dano ko tebi... Saj smo na veselici videli! In... in...« Pobratim z zlatimi naočniki hudomušno pomigne na Verino roko, ki še vedno stiska moje zapestje.

Hočem narahlo oprostiti svojo roko mehkega objema. Krepkeje mi stisne Vera zapestje. Ko da ni opazila svakovega namiga. »Obljubljene knjige mi še niste prinesli.«

»Včasih ni prilike, včasih človek pozabi...«

»Bog ve, kake misli Vam rojijo po glavi. Ali so taka skrivnost, da nam o njej ne morete ni namigniti?«

Mravljinci mi lezejo po hrbtu. V vas drdra kočija. Vsak, ki pogleda v kočijo, mora opaziti, kako me drži gospodična Vera za zapestje. Siloma se hočem otresti njene roke. Pa me stiska z vso svojo močjo.

»Ne izpustim Vas! Vsaj namignite nam o svojih skrivnostih!«

Da bi te izdal, Nada? Da izrečem tvoje ime pred temi ljudmi, ki prežijo na moje besede ko na divji plen!

Kočija drdra mimo trgovine. Povesim pogled. V dno srca me zazebe. Ne gledam na okno, vidim pa natanko in jasno: zganila se je zavesa, za hip je zastrmela Nada vame, pa naglo odskočila. Pobratim z zlatimi naočniki, njegova gospa, gospodična Vera, še otroci, še kočijaž, vsi gledajo na okno. Sodnik, ti pa povešaj pogled in si ne upaš pogledati na okno, da se ne izdaš. In da Nade ne izdaš! Ali pa je nisi prav sedaj in s tem izdal, da se je nisi upal vpričo drugih pogledati?

Tisti, ki so se pripeljali pred nami, nam pritečejo naproti. Tudi Boštjanove gospodične. Lojza ne opazim. S halojem nas sprejmejo. Obkrožijo me. Kaj me ne izpustite? Pa da se s pestmi prebijem?

Preklinjam na tihem vse te družabne oblike. Nervoznost polje po meni. Kaj res ne zmorem toliko sile, da se jim v dostojni obliki izmuznem?

Misel na Boštjanovega Lojza mi ponudi rešilno bilko. Naberem obraz v resne in važne poteze. In pokličem pobratima s ščipalnikom na pomenek med štirimi očmi. Menda ne misli, da pojdem z njimi, ki so povabili tudi Lojza?

»Čemu ne? Pobotali vaju bomo. Najbolje je, da se spravita.«

Marijonete

»Tako!« Glasno in jezno bruhne iz mene. Menda je planilo s to edino besedico iz mene vse, vse, kar se je nabralo v srcu zoper pobeljene grobove.

Z napeto pozornostjo naju gleda družba.

»Prav za prav,« menca pobratim s ščipalnikom, »povabili ga nismo. Pa če je že tu...«

»Prav,« rečem odločno in mu obrnem hrbet.

»Čakaj!« Pobratim s ščipalnikom me ujame za rokav. »Malo potrpi! Nekako uredimo vse to, da bo za oba prav.« In odhiti k moškimi, ki barantajo s krčmarjem za vino.

Še jeznejše poteze ko prej skušam prisiliti v obraz. Prižgem si cigareto in krenem počasnih korakov za vogel krčme. Hočem vzbuditi videz, ko da hočem sprehajaje se premisliti vso stvar. Za voglom poteptam cigareto in se ozrem, če nihče ne gleda za menoj. Potem pa v dir! Ko da mi gori pod nogami, tečem za hišami, po vrtovih, preskakujem plotove. Nimam niti kedaj pomisliti, kak vitez žalostne postave sem. Pred njimi bežim! O ne, pred svojo lastno bojazljivostjo bežim! Pred prokletimi družabnimi oblikami, ki se jih ne upam s kratko besedo otresti, bežim.

Ves zasopel planem v trgovčevo vežo. Obrišem si pot s čela in lovim sapo. Nebrzdano veselje me prešine: Ali sem jim zagodel! Pa me naglo strezne misel: Kaj pa, kako pa sedaj...?

Nove srage potu se cedijo po čelu.

Preudarim: V njihovi hiši sem, ven ne pojdem zlepa. Povem ji vse po pravici in resnici. Kaki so, kak načrt so skovali, kako so me presenetili na poti in vlekli proti moji volji s seboj. Razložim ji, kake namene ima gospod s košatimi brki z Boštjanovo Angelo in z menoj, kaj misli gospod s ščipalnikom z Anico. Ne zamolčim ji, kako mi misli obesiti gospod z bradavico na nosu Julko, gospod z zlatimi naočniki pa Veró. Še o gospe ji povem. Razjasnim ji, kako jezo kuhajo name, ker nočem po njihovem in se jih izogibljam. In se opravičim, zakaj nisem prej pogledal na njihova okna. Nada, veste, pregloboka in prečista so moja čuvstva do Vas, da bi zinil o njih tem ljudem le besedico. Spovem se ti, Nada: Nisem drugače taka neroda in strahopetec, tudi družabnim oblikam nisem sicer zmeraj suženj. Le ljubezen naredi človeka tako mehkega in nerodnega. Rajši bi se dal ubiti, ko da bi izblebetal svojo prelepo skrivnost tem ljudem. Ojoj, to bi jo pomendrali v blato! Nada, ali me razumete?

Nerodno in z ropotom štorkljam po veži. Pa ni od nikoder sledu, da me kdo sliši. Tiha je hiša, ko da ni nikogar doma.

Zaškripljejo vrata, pred katerimi stojim. Njen oče.

Noče me poznati. Pa me je videl na veselici in tedaj, ko sem bil v vasi na komisiji. Da bi oče ne vedel, da sem danes teden govoril z njegovo hčerko?

Povem, kdo sem.

Prisiljeno se prestraši. »Kaj smo naredili? Preiskava v hiši...«

Dovolj mi je komedije. »Rad bi govoril z gospodično hčerko.«

»Kaj se je pregrešila?«

Jeza kipi v meni. Mora opaziti, da mi je dovolj njegovih neslanosti. »Nekaj važnega ji moram povedati.«

Pa se še obotavlja. Radi Nade se premagujem in tlačim svoj odpor proti njenemu očetu. Obotavlja se in molče me pelje v kuhinjo.

Nada prebledi, ko me zagleda. Niti nedelj-ske obleke nima, rokava ima do komolcev zavihana. Umiva posodo.

»Gospod sodnik ti hoče nekaj važnega povedati!« pove oče s poudarkom.

Opazim, da ji trepeče krožnik v roki. Ko da prosi očeta pomoči, ga gleda.

Pogledam ga ko na sodišču pričo, ki se noče pokoriti mojim besedam: »Hočem! Pa njej sami, brez prič.«

Neprijazno zapre vrata za seboj.

V Nadinih očeh dve svetli, čisti solzici. »Zakaj, zakaj mi ne daste miru, gospod sodnik?« Nove solze.

Zavrtil se mi v glavi. »Za božjo voljo, gospodična Nada! Kaj, kaj naj vse to pomeni? Ali niste prebrali mojih pisem, ki sem Vam jih pisal ta teden?«

»Ne zamerite, da jih nisem do danes vrnila. Nimam po kom. Po pošti jih nočem pošiljati. Bi rekli ljudje, da si dopisujeteva. Dam Vam jih danes.« In si briše z brisačo roke, ko da misli steči po pisma.

Zmeden sem, ne vem, kaj bi rekel. Iztresel sem ji svoje srce v zadnjih pismih, ni ene zlagane besedice ni v njih. Ne pretiravam, če rečem, da sem jih pisal s svojo srčno krvjo. In v koliki ljubezni sem jih pisal! Pa tak sprejem!

Nada se prestrašeno zgane. »Jezus! Kaj Vam je slabo? Tako ste bleđi!«

»Čudno bi ne bilo, da mi je... Dovolite mi, da sedem.«

»Kozarec vode?«

»Prosim!« Saj mi ni slabo, da bi se onesvestil, ali kozarec vode iz Nadine roke mi gotovo prežene bledost iz obraza in prisili pravo besedo na jezik. Njena prestrašenost in sočutje mi je že pregnala omotico iz glave. Na dušek zvrnem vodo v grlo.

»Vam je odleglo?«

»Ni! Dokler mi ne poveste, zakaj tak sprejem, mi ne odleže. Kaj sem Vam storil, da ste taki proti meni?«

V zadregi je. Molči.

»Razodel sem se Vam vsega, ni za vejico se v pismih nisem zlagal...«

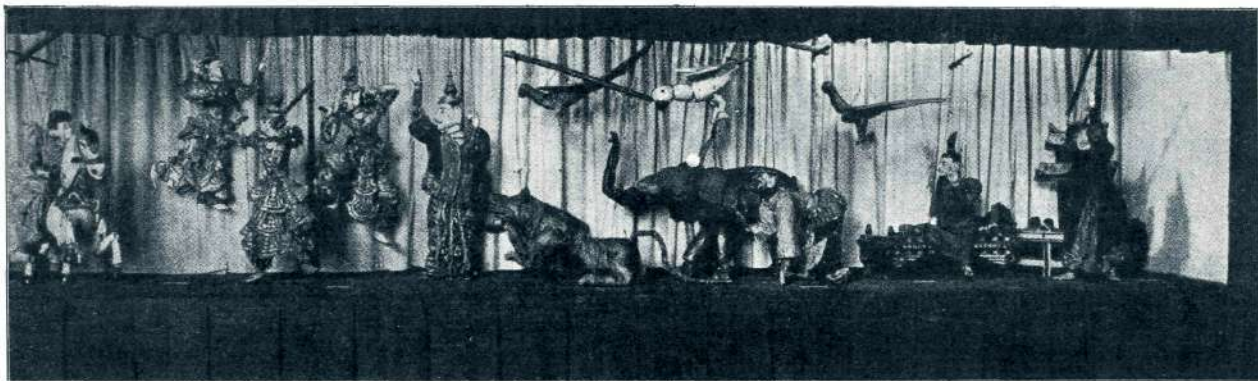
»Povedala sem Vam že, da se ne bom nikoli možila...« Tiho pove, zadrega raste v njej.

»To ni vzrok, da ste danes taki. Priznajte mi!«

Molči.

Molk me opogumi: »Gospodična Nada! Na svojo možko čast Vam obljubim, da Vas ne bom nikdar več nadlegoval... ne bom Vam več pisal... ne bom Vas nikdar več nago-voril... če... če sem kriv. Če je vzrok Vaše neprijaznosti tak, da imate povod biti taka proti meni, ko ste...«

V zadregi si odvihuje rokava.

Marijonete

»Priznam, težko mi bo. Glejte, zamislil in zasanjal sem si življenje... z Vami... Življenje vse lepo, vse rožnato, na cvetočem vrtu, ob petju škrjančkov... Pa če sem tak, da takega življenja ne zaslužim — z Bogom, lepe sanje! Vrnite mi pisma! Naj bodo tudi pisma in vse najine redke besede — sanje. Mož sem. Povejte mi vzrok. Moško bom nosil posledice!«

Ko kuhan rak je rdeča. Vidim, da bi rada povedala, pa ne ve, kako bi. V oči mi ne pogleda.

»Povejte! Če je res, priznal bom. Če pa morda napačno razumete...«

»Vsak mesec pošiljate po pošti denar...«

»Pošiljam. Kaj je v tem vzrok?«

V zadregi si zavihuje rokava. Več krvi ji ne more v lica, tako so rdeča.

»Gospodična, čakam, čakam. Zakaj ne nadaljujete?«

»Redno vsak mesec pošiljate...« Plašno in vprašaje me pogleda. Pogled mi pove: Kaj ne vidiš, da ne morem izreči? Pa kaj se potajuješ? Saj veš!

»Redno vsak mesec...«, ponovim mirno.

»Pošiljate za...« Ne gre in ne gre ji beseda iz ust.

»Pošiljam za...«, ji pomorem.

»Neki ženski...« Komaj slišno zašepče in se sklone na mizo.

V hipu se mi razjasni in me omami, ko da je udarila strela. V prihodnjem hipu zakipi v meni, ko ni zakipelo še nikdar nikoli. Planem s stola, udarim s pestjo po mizi, da odskoči posoda in zašklepečejo krožniki. »Milijon hudičev!« Sam se ustrašim svojega glasu. Glas me toliko iztrezne, da ne naredim

še katere in še večje neumnosti. Sesedem se na stol, da rezko zaškriplje pod menoj. Pa me moti to škripanje. Planem s stola in koračim po kuhinji. Povešam glavo, roki sklenem na hrbtu. Za hipe pozabim, kje sem. Nadine bližine ne čutim. Stoprav ko se skoraj zadenem ob njo, pridem k sebi. — »Tako!« rečem. Pa ne vem, kaj hočem povedati z besedico. Koračim po kuhinji, da se zberem. Pa rečem suho in zamolklo: »Gospodična Nada, verjamete?« Temen mora biti moj obraz.

Nada se umika, ko da se me boji. Iz strahu menda ne reče ne da, ne ne. Pa napačno tolmačim njen molk. Stopim po kuhinji gori in doli. Rad bi se vsaj toliko umiril, da bi mogel mirno in brez skokov povedati, kaj mislim. Pa se ne umirim. Sunkoma bruha iz mene: »Z zlobo ljudi, ki so Vam to povedali, se ne bom boril... Njih boj ni lep, moj bi ne mogel biti časten... Brezupen boj! Jutri Vam povedo, da sem kje koga zadavil in oropal...«

Nada molči.

»Vrnite mi pisma... Pa naj bo vse le sen... Nekaterim ni dano... Prav imate! Vzrok je dovoljen! Ne čudim se Vam... Če bi bilo res...«

»Če pa ni res...?« Mehak in sočuten in trepetajoč glas. Pretrese me. S široko odprtimi očmi — o, tistimi temnorjavimi očmi — me gleda in me prosi: Reci, da ni res!

Sedem na stol in si podprem glavo. Tišči me v grlu. Da trpi Nada v svoji kuhinji pajka, bi ga bilo čuti v teh hipih, če bi predel svoje mreže.

»Če ni res...«, mi hoče pomagati do besede.

Sunkoma se mi iztrga iz grla:

»Materi pošiljam... To je...« Skočim s stola, obrnem ji hrbet in pritisnem vroče čelo na šipo. Ne morem ji dopovedati, da bi ji tisti grdi ljudje lahko povedali, komu pošiljam. Saj napišem vsak mesec razločen naslov. Nočem in ne morem ji razlagati, kaj kipi po meni. Kaj vse to koga briga, če pošiljam materi. Fej...

Ne izpljunem grenke sline, ne morem pljuniti pred Nado.

»Materi pošiljate...?« Tako mehak in mil je njen glas, da se sunkoma obrnem.

O...

Gledajo me oči, tako me gledajo in take oči me gledajo, kakor so me gledale, ko me je ljubeča roka učila sklepati roke k prvi molitvi. Tako so me gledale tiste... take oči, ko ste me, mati, peljali k prvemu svetemu obhajilu. Tako ste me gledali, ko ste me pripeljali v prvo gimnazijo in ste me izročili tuji gospodinjji; niste se upali razjokati se pred menoj ob slovesu, da bi mi ne bilo hudo; stoprav za voglom ste se razjokali, ko ste mislili, da Vas ne čujem. Tako ste me gledali, ko sem prinesel maturitetno spričevalo domov. Tako ste me gledali, mati, ko sem se vrnil živ in zdrav iz vojne. Tako ste me gledali stokrat, tisočkrat, tisočtisočkrat... kdo naj se hipoma domisli vseh lepih trenutkov...?

»Nada...«

Ne povesi pogleda pred mojim.

»Verjeli ste...«

»Čisto nisem mogla verjeti.«

»Kdo me ima tako rad in Vam nosi te vesti?«

Ne pove. Pravi, da bi bil hud nanj.

»Na njo?« pozvedujem.

Noče povedati. Noče, da bi stresal radi nje nad kom svojo jezo.

Sedeva k mizi. In kramljava. Prosim jo, naj mi ne zameri, ker sem bil prej tak in sem udaril po mizi.

Saj bi kdo drugi ob takem obrekovanju še Bog zna kaj drugega napravil. Tako me zagovarja.

Ali me mika, da bi posegel po njeni roki in jo stisnil! Pa je nočem spravljati v zadrego. Po veži bobnijo trdi koraki, ki ne obetajo lepih besed. Pride, tudi to pride, da ti ne bom samo pobožal roke. Izbijem ti iz glave misel, da se nikoli ne poročiš! Pa vzameva vse tri fantičke s seboj v mesto. Boljša

šola in večrazredna je tam. Oče — hm — naj se poroči!

Planejo fantički v kuhinjo. Vem, da jih je poslal oče. Motiš se, trgovec, če misliš, da me pripraviš ob dobro voljo. Znanci smo s tvojimi fantički. Danes nisem pozabil bonbonov in čokolade!

Čudi se trgovec in mi kislo odzdravi. Le se čudi! Ali Nada me le spremlja do vežnih vrat. In vsi trije fantički me spremljajo. In vsi trije mi po vrsti podajo ročice v slovo. In Nada mi poda roko. Obdržim jo v svoji in jo krepko stisnem. Ne izmakne mi je tudi, ko je ne izpustim delj časa, kakor se objemajo desnice ob slovesu. Ne izmakne mi je tudi, ko jo stiskam, da jo mora boleti.

»Z Bogom!« reče.

Zdi se mi, da hoče rahlo odgovoriti mojemu stisku. »Na svidenje!« pravim in jo plamteče gledam.

Zavriskal bi. Pa ne smem v vasi. Tudi moram gledati, da utečem dobrim pobratimom in ljubeznivim gospodičnam. Ucvrem jo kar počez po vasi, po dvoriščih, mimo vrtov, čez plotove. Na polju, tam zavriskam. Iz polnega grla in iz prekipevajočega srca zavriskam.

Čuj škrjančka! O, prijatelj, kod si pel do danes? Nisem te še slišal. Oho, glej jih! Nisi sam. Saj nad vsako zeleno njivo pojete! Pojte, škrjančki! O, da morem zapeti z vami in tako ko vi, prijatelji!

Prijatelji, debatirajte in modrujte v Ljubljani po kavarnah in gostilnah in kletih. Brrr, ali ste modri in dolgočasni. Ni mi dolg čas po vaših razgovorih in vaši družbi. Poslušam tu za goro petje škrjančkov. Vi niti ne veste več, kako pojo, kako lepo tu za goro škrjančki pojo.

— — —

Ne da miru gospodičnam, v skrbah so pobratimi, vsi mi privoščijo bedro slastnega, na ražnju pečenega jagnjička. Delikatesa!

Julka in Vera se poznate z Nado, gospod z bradavico na nosu pozna dobro trgovca. In stopijo v njegovo hišo.

»Kaj vem! Kaj izprašujete mene?« jih skoraj nahruli trgovec.

Povprašajo Nado. In Nada zardi.

Modrujte in debatirajte, prijatelji, v Ljubljani! Jaz žvižgam in vriskam! Veste, Nada je zardela!

Pojte, škrjančki!

(Dalje.)

Glažuta

Tone Seliškar

Kakor da sem zašel v peklenške vrtove z ognjenimi cvetovi, se mi je zdelo, ko sem stopil v glažuto:

Vsepovsod goreči kremen v bokalih,
rdeče sence, razmetane po stenah obžganih zidov,
in živi mrtvaki v nagih kosteh.

Goreči steklarji!

V glažutah cvete ognjeno cvetje
in peklenška roža raste, raste iz telesa v telo.

V črnega starca žre ogenj v obraz, v oči,
v belega fanta gre trnje ognjeno v mozeg in kri
in v te koščene žene, ki rodijo v besnem žarenju plamenic.

Goreči steklarji, vrtnarji ognjenih cvetov!

V plamenih rojeni, posegajo v cvetje in kristalna čaša je rdeča,
rdeča, ko da bi napolnjena bila s krvjo
in v čaši je duša, je znoj, trepet in krik.

Vsepovsod goreči kremen v ognjenih bokalih,
goreča misel, razdivjana skozi stene obžganih zidov
v zlate dvore, kjer napija mogotec
ženi Babilonski
iz teh kristalnih solza!

Tam za goro

Matija Malešič

10.

Ne boste mi več nagajali, ljubeznivi pobratimi! Le zalezujte moja pota, usmiljene gospodične! Našel sem steze v gozdu. Sem ne krenete za mano.

Ni lepše priprave za pogovor s teboj, Nada, ko taka samotna pot.

Kje ste danes, prijatelji škrjančki? Aha, zapojete mi, ko se vrnem na vaše polje.

Kaj me gledate, vaščani? Ali me že niste vajeni? Ali še zmerom ne veste, kako je med Nado in mano?

Samozavestno koračim po veži. Na kuhinjska vrata potrkam. Ne odgovori mi. Mislim si: Presenetiti me hoče! In naglo odprem vrata. V kuhinji ni nikogar.

Ne vem, na katera vrata bi potrkal.

Pa se odpro tista vrata, ki so se odprla tedaj pred tednom, ko sem vprašal, če ni nikogar doma.

Trgovec — s svinčnikom v roki, kajpa, in s čemernim obrazom, seveda. »Želite, gospod sodnik?«

Zbode me vprašanje. »Menda veste?«

»Po vsem tem smem in ... in moram vprašati.«

Po vsem ... čem?

»Ali ne bi stopili v sobo?«

Prijazni ste. Če že hočete, da govorim z Vami ... Veste, prej ko govorim z Vami ... govorim resno, ko govorite Vi z menoj ... bi rad govoril z gospodično Nado ...

Sam sebi se čudim, odkod ta pogum? In kako, kako je prav za prav prišlo, da smo že tako daleč in bomo govorili z očetom resno besedo. Meni je prav. Prej trčimo s čistim vinom, prej boš moja, Nada!

»Nade ni doma.«

Ne verjamem!

»Ni je! Danes ... no, sploh, zadovoljiti se boste morali z menoj. Če nočete v sobo, se pogovoriva kar na veži.«

Čutim, da je moj odpor zoper bodočega tasta večji, ko bi smel biti. Da ni Nadin oče,

bi mu hladnokrvno dokazal, kako ne sme govoriti s sodnikom. Obrnil bi mu hrbet in bi brez besedice odšel.

Tlačim svojo nejevoljo in stopim v sobo. Vidim na mizi račune. Presune me: Računa, koliko bi moral plačevati kuharici, koliko dekli, koliko prodajavki, če mu vsiljivi sodnik odvede hčerko... Žal mi je, da sem vstopil.

»Ne bi sedli, gospod sodnik?«

Nočem. Mislim, kako bi se hitro izmuznil iz sobe. Ali če ne govorim z njim, ne bom mogel po hiši iskati Nade. Pa jo poiščem, če jo je zaklenil v klet, ali skril v podstrešju!

»Opraviva na kratko! Saj mi ni prijetno... Da nisem njen oče, ne bi govoril...«

Kaj mencaš, trgovec? Povej, da ti križam račune, razložim ti, zakaj ti jih mešam.

»Edina hčerka... Pet sinov...«

Vem.

»Najstarejša, prvorojenka, najljubši moj otrok...«

Odkod jemlješ te besede in ta naglas, trgovec? Ali je toliko hlimbe v tebi, da me hočeš z besedami ljubezni preslepiti? Ne boš, računar!

»Njena sreča mi je bolj pri srcu, ko vse na svetu...«

Vidim! Vsaj račune bi bil spravil z mize, če hočeš, da ti verjamem.

»Tako dober, tako nežen otrok, moja Nada! Otrok, otrok...«

Vem. Saj zato pa... zato jo imam tako rad.

»Kako naj povem? Tako: Mislila je na Vas, premišljala je o Vas...«

Kaj boš, računar! Povej po pravici: Ni samo mislila, ni samo premišljevala — še misli, še premišlja. Čutim in vem to in ti v obraz povem! Saj mi je stisnila roko, saj je zardela, ko so povpraševali po meni.

»Obljubili ste ji, da je ne boste nikdar več nadlegovali, niti ji pisali, niti prihajali sem, če bi imela povoda biti proti Vam neprijazna. Ali ste mož?«

Trgovec, kako si vse to naračunal? Kaj hočeš s tem?

Domislil se. Kri zavalovi po žilah. »Kaj pa so si zopet izmislili o meni? Nada mi je obljubila, da jim ne bo ni besedice več verjela.«

»Topot si niso ničesar izmislili. Resnico so povedali, ki vpije...«

Povej, trgovec! Radoveden sem! Niso tako zamotani tvoji računi, da jih jurist ne raz-

vozla. Čemu me tako prodirljivo gledaš? Kje si se naučil sodnikovih pogledov, kadar hoče prodreti v dno srca zakrknjenemu hudodelcu ali trmasti priči? Priznam, zmedel bi me tvoj pogled, da nimam čiste in mirne vesti. Zavidam te za te poglede.

»Nada je zlat otrok. Misli o vsem svetu... o moških tudi... o vsakem, da je tak, ko sama... Čist...«

Vem, vse to vem! Dalje, dalje! Kaj sem storil, da sem ji pregnal vero vame?

»Moški pa so drugačni. To boli, gospod sodnik. Pomislite: Prvo grenko in bridko razočaranje...«

Ne strpim! Povej, povej, trgovec!

»Ste mož?«

Če dvomiš, trgovec...?

»Marico ste spremljali z veselice... Tisto... Domačo hčerko...«

Trentkoma se mi zamegli pred očmi. Noge mi klecnejo v kolenih. Zazebe me okoli srca, zavrti se mi v glavi. Zahlastam po stolu in sedem nanj. Omahnil bi, da ni stola pri roki.

Trgovec priskoči.

Silim se, da premagam slabost. Skoraj ne razumem, kaj govori. Zmedeno ga gledam, ko da ne verjamem, da je res, kar je povedal. Njegove hladne, računajoče oči, v katerih ne zasledim nobenega sočutja, me treznijo. »To... to... so... ji... tudi... prinesli...«

»Pomirite se! Nisem mislil, da Vas bo tako zadelo... Saj...«

Saj...

O...

Siloma se zberem. In ko pri spovedi, hočem govoriti: »Gospod, pil sem tedaj... Vse se mi je vrtelo v glavi... Veselica... Sam ne vem, kako in kaj... Nisem bil jaz jaz... Ko da je zavihral nekdo drugi v meni...«

»Razumete sedaj? Kako bridko razočaranje za Nado, otroka... Po razgovoru zadnje nedelje je gledalo deklet v Vas vzor moškega... Takega, o kakršnem sanjajo osemnajstletna dekleta...«

Ne bodite kruti, gospod, ne bodite kruti z menoj. To... vse to moram Nadi nekako primerno razložiti... Saj sem ji mislil povedati... O, zakaj ji nisem obzirno povedal? Zakaj je morala čuti iz tistih škodoželjnih, grdih ust?!

Da ne smem nikdar več govoriti z Nado?... Da je zaman vsak poskus? Nada... Nada...

Ječim pred hladnokrvnim računarjem, ki ga ne morem, ječim, da bi se kamenu smilil.

Tako blizu svetlega cilja... z roko bi ga zagrabil... O, pa to... to... Ali... ali naj vse življenje trpim radi nepremišljenega trenutka...?

Hladnega računarja ne omečim. Vse zaman. Ves leden, skoraj sovražen je njegov pogled. Da ne boš moja, Nada? Nada...

O... o... o...

Divjam po polju. Kje ste, škrjančki? O, saj se vam ne čudim? Kako bi peli v tem duščem ozračju? Glejte, zadušiti me hoče...

Blodim po gozdu. Kaj je nemir v vaših vrhovih, košati hrastje, proti nemiru v mojem srcu in viharju v moji glavi?

Begam po gozdu, ko da mi gori pod nogami. Butnem z glavo ob deblo, da mi zamigotajo zvezde pred očmi. Zgrabim se za čelo in obstanem.

Kje sem? Solnce je že davno zašlo. Hladen mrak me stresa. Zablodil sem. Zgrešil sem smer. Nikjer ne vidim nobene steze. Ni zvezde na nebu, ki bi mi pokazala pot.

Izmučen se sesedem ob debeli bukvi. Ječal bi, stokal bi, tulil bi v gluhi, neprodorni mrak in nemirno lesovje...

Ni glasu iz suhega grla. Med prsti me skeli nekaj vročega... Ko da pada žerjavica iz mojih oči...

Sreča, da je temno in sem zablodil v gozdne globine. Me vsaj nihče ne vidi in nihče ne izve...

11.

Čudo, čudovito čudo: Kvarte leže na mizi, gospodje jih puste pri miru. Le gospod s ščipalnikom jih včasih nehote zgrabi, ko da jih hoče mešati in razdeliti. Pa ga karajoče pogleda hladen pogled gospoda z zlatimi naočniki. Kdo bo danes mislil na kvarte? Danes... Pomislite, sodnik... o, tiha voda!

»Če se bo sedaj razdrlo s tisto Nado?« vpraša gospod s ščipalnikom. Ko da hoče popraviti napako, da je danes — pomislite, danes — posegel po kvartah.

»Da še vprašuješ!« se čudi gospod z bradavico na nosu.

Vsi se ozrejo nanj. Ali veš kaj gotovega o tem? Govori, pobratime! Zini, reci!

Noče povedati gospod z bradavico na nosu. Pa mu vsi berejo z obraza, da ve nekaj več ko drugi. Kaj nas mučiš, pobratim z bradavico na nosu?

»Kdor visoko in po svoje leti, nizko pade,« poudari gospod s košatimi brki.

Keramična šola Fr. Kralja, svečnik

»To je bil res visok polet! Ko da je kaka kraljična!« se obregne ob gospoda s košatimi brki gospod z zlatimi naočniki.

»Več ko Marica je pa le! In več dote ko Marica bo tudi imela...« se brani gospod s košatimi brki.

»Si vprašal Marico, koliko bo imela?«

»Vprašaj jo sam, če si radoveden. Jaz nisem! Le v pogovoru se mi je zareklo.«

Gospod z zlatimi naočniki se nemirno presede na stolu. »Prekesno je zdaj povpraševati po doti. Prej naj bi vse to premislil in preudaril.«

Vsi pogledajo gospoda z zlatimi naočniki. Da vzame sodnik Marico? Marico? Pobratime, govori! Kaj veš o tem? Si kje kaj slišal? Zini!

Pije, počasi in preudarno pije gospod z zlatimi naočniki in molči.

Kaj skrivate, gospodje, ki kaj več veste? Natararica, kaj vlečeš na ušesa? Vina, da se razvežejo jeziki!

»Da bi jo vzel? Marico...?« Gospod s ščipalnikom govori počasi, ko da sam ne verjame misli, ki jo je izgovoril.

»Ni šolana! Razlika med njim in njo...«
»Pravim: Prej naj bi vse to premislil...«
»Ali si govoril z njo? Kaj misli? Kaj pravi?«

Gospod z zlatimi naočniki pije. Počasi in preudarno. In molči.

»Bog ve, če je že kdo povedal Nadi?« skrbi gospoda s košatimi brki.

Njegov sosed se dotakne svoje bradavice na nosu.

»Zakaj molčiš ko grob? Nekaj skrivaš!«

»Nada je odpotovala k teti!«

Strela božja, pobratim z bradavico na nosu, stoprv sedaj poveš! Torej že ve? Kak obraz je napravila k novici? Ali se je kisala? Sodnik je le sodnik! In fant od fare je in ženin, kakršnega ni v okraju!

»Resnica! Vseh deset prstov si naj obližne Marica, če jo... no, če jo res poroči. Lima-nice je spretno nastavila.«

Gospod Anton se zahihita.

»Kaj kikirikaš?«

»Zmislil sem se na veselico. Potikal sem se okoli šotora 'Rdečega križa'. Veste, imel sem ga malo. Marica je izginila, ko da se je udrila v zemljo.« Še bolj se hihita gospod Anton.

Nočejo ga razumeti. Pogledi ga švrkajo: »Kaj motiš razgovor z nezanimivimi opazkami, ko gospod z zlatimi naočniki še ni vsega izdal? Da ga večkrat imaš, vemo!«

Gospod Anton pa pogledov ne razume in nadaljuje: »Nos imam! Ali se spominjate, kako sem silil dan po veselici v sodnika, naj pove, kod je hodil?«

Vse govorjenje gospoda Antona ne zanima družbe. Gospod z zlatimi naočniki naj pove, kar ve!

»Ne morem in ne morem verjeti, da res vzame Marico! Zaslužil bi boljšo nevesto! In bi jo tudi dobil, da je poslušal prijateljski svet in migljaj!«

Anico misliš, prijatelj s ščipalnikom! Vem že jaz za boljšo nevesto!

Kar tiho, prijatelja s košatimi brki, s svojimi svakinjami, z Boštjanovimi! Tudi z Angelo! Julka poseka vse tri Boštjanove in Anico!

Pobratim, misliš, da ne vemo, kam hočeš s svojimi pogledi in otipavanjem bradavice na nosu? Saj ne rečemo ničesar zoper Julko, ali da bi bila prav ona in nobena druga za sodnika...?

Gospod z zlatimi naočniki se čisto na lepem razburi. »Če je mož, vzame Marico! Saj ne rečem, da bi ne bilo boljše zanj, če bi pogledal za katero drugo...«

Poznamo te, prijatelj z zlatimi naočniki! Svakinjo Vero bi bil rad naprtil sodniku!

»Po vsem tem zanj ni drugega izhoda, ko da poje vročo kašo, ki si jo je skuhal. Za to že poskrbi Marica sama.«

Kako? Marica sama?

»Marica! Ljubezen, taka silna ljubezen... Kaj bi pravil! Da je sodnik pri ženskah malo neroden in novinec, mi boste priznali!«

Odkod vse to veš, pobratim z zlatimi naočniki?

»Bistre glave je Marica! Četudi ni šolana ko druge.«

Kaj ti je sama povedala, kako in kaj misli?

»Vse izveste! Čez nekaj dni že!«

Nisi iskren, pobratim z zlatimi naočniki. Iz nas izbeckaš vse, čemu zavijaš obraz v skrivnostne poteze in ne poveš vsega?

»Da je Marica bistre glave...« Gospod s košatimi brki hoče previdno izvleči iz gospoda z zlatimi naočniki njegovo skrivnost. Pa ne izpelje svojega načrta do konca. Hrupno in z glasnimi besedami prikolovrati v krčmo Boštjanov Lojze.

»Natakarica, štefan na mizo! Saj dovolite, gospodje!«

Gospodje dovolijo. Kaj pa hočejo? Lojze ga ima, to se mu vidi. Da rad zameri, če mu kdo ugovarja, vedo vsi.

»Sam sebe ne sme noben sodnik soditi? Kaj mislite?«

Gospodje so pozorni na Lojzeve besede. Ne vedo, kam hoče. Kako misliš, Lojze?

»Da ste ga videli, kako se je razrepenčil, ko me je obsodil. Štirinajst dni sem sedel. Da me je obsodil samo na štirinajst dni, bi jih bil sedel le sedem. Saj vem, kako je to pri višjih instancah. Na polovico ti znižajo, če imaš dobrega odvetnika. Radoveden sem, pogledat pojdem, ko bo stal sam pred sodnikom. Saj ne sme samega sebe soditi?!«

Gospodje ostrme, ko da je treščilo med nje. Na to možnost ni nihče mislil.

»Da bi ga tožila...?«

»Bo ga! Mora ga! Naj čuti na lastni koži, kako pride človek v takih slučajih v kremplje paragrafu. Mislim, da bo pozneje mileje sodil.«

Le kako je to, da na to ni ves večer nihče pomislil? Pa je Lojzeva novica zanimivejša ko vse prejšnje besede. Še, še bo govorjenja in povpraševanja in ugibanja. Za cele tedne zanimivosti!

»Sodnik je! Vrana vrani ne izkljuje oči! Potlačili bodo vse to!«

»Naj poizkusijo!« Lojze udari s pestjo po mizi. »Paragrafi veljajo za vse! Tudi gospodje sodniki ne smejo počenjati, kar je po paragrafih kaznivo.«

»Odkod pa veš, da ga bo tožila?«

»Vem! Pa če ga ne bi hotela — mora ga! To preskrbimo mi, Boštjani!« Zakaj pa se je začel bosti z nami?«

Tehtno, Lojze!

Gospoda z zlatimi naočniki ne prepriča Lojzeva beseda. »Če pa jo vzame?«

Široko ga pogleda Lojze. Čez hip udari v bučen smeh. Grohoče se, da se mu tresejo lica in brada in tolšča na vratu. Še miza, za katero se drži, se trese, čaše in steklenice na njej se majejo. »Da bi jo vzela... Marico?« Komaj pride do sape. Grohoče se bučneje ko prej, vse skozi solze, ki mu od smeha silijo v oči, in gleda drzno po družbi. Razumejo njegov pogled in molče. Gospod s ščipalnikom misli na Anico, gospod z bradavico na nosu misli na Julko. Gospod s košatimi brki je zadovoljen s pogledi svaka Lojza. Marica — pa Angela! Ni da bi človek črhnul besedico!

Le gospoda z zlatimi naočniki ne užene Lojzev smeh in pogledi. »Ti veš svoje, jaz pa svoje!«

»Še štefan, natakaraica! Vredna je štefana ta! Da bi sodnik... Marico...«

Simpatije so na Lojzevi strani. Sodnik pred sodišče! To je vse kaj drugega ko sodnik pred oltar! Delaš se samo, da nekaj veš, gospod z zlatimi naočniki. Vidiš, Lojze ve več ko ti!

V prepir med Lojzem in gospodom z zlatimi naočniki se vmeša vladni koncipist. Trdi: Sodnik ni zaslužil, ni da bi moral z Marico pred oltar, ni da bi ga tirala pred sodišče.

Oho! Lojze bije s pestjo po mizi: Nima glavarstvo besede! Sodišče je sodišče, glavarstvo glavarstvo! Da ne bo nihče potlačil vsega tega, za to bodo skrbeli Boštjani! Če je zadel Lojza paragraf...

Keramična šola Fr. Kralja, Madona

Razlika! Lojze je Lojze, sodnik pa je drugačen človek...

Lojze plane s stola. »Če Marica priseže? Pa bo prisegla! Noben zagovor sodniku ne pomore!«

Kimajo gospodje, Lojzu pritrjujejo. Čemu braniš sodnika, vladni koncipist? Ti, e, ti si tisti tiček, ki mu nosi na uho, kar govorimo pri mizi?

Ne vda se vladni koncipist. Čemu tako privoščiš sodniku, ki ni napačen človek? Čemu, le čemu se naslanjajo na njegovi nesreči?

Vladni koncipist, tudi tebe je gledal sodnik z viška. Ni napačen, boljši je ko mi vsi — o, boljši! Saj vidimo sedaj...

Lojze je vesel, da so vsi z njim. Nov štefan naroči. Pa je že policijska ura. Lojze ni v

zadregi. Vrže na mizo ključ in povabi gospode v klet. Vladnega koncipista ne povabi.

Gospodje se obirajo. Pozno je že, žejni prav za prav tudi niso več.

Lojze ne odneha. Da bi šli danes spat? Ne in ne! Prigrizek je v kleti tudi pripravljen, še oče pride mogoče pogledat. Dobro volje je danes. Če izsuši največji sod, ne bo mu žal.

Gospodje vedo, da žene danes — tudi jutri zjutraj — ne bodo sitnarile in brundale. Saj vedo, zakaj jih danes ni domov, vedo, o čem govore. Čim pozneje pride mož domov, tem bolj zvrhan koš novic prinese. Potuhnjeni sodnik... Nada, nedolžna Nada... Zvita Marica... Kdo bi si mislil?

Skočim za kostanj, da ne trčim z njimi. Nekateri se zibljejo. Glasni so. Čujem, kaj govore. Izvem, zakaj gredo danes v Boštjanovo klet.

O...

Drugo noč se ne upam domov. Premagala me je utrujenost, pritaval sem s polja in mislil najeti sobo v gostilni.

O...

Zbežim iz mesta in zatavam v gluho noč.

(Dalje.)

Okenca

Francè Vodnik

Kličem te v viharju svojem:
Romarju noči daj gledati v oči,
v ta svetla, svetla okenca Bogá,
ki skozi belo onostranstvo rjavi čas
srebrni...

Oj, bela deklica,
prav do srcá mi prisluhni:
brez tal jaz padam, padam, padam
v temah krvi, v temah svetá.

Moja srčna stran temno gori
v vihar in svet, ki je ves temá —
oh, zdaj je prišel do tal črni razkol srea!

Naenkrat vâse zaihtim svetló:
Iz sinjega neba se plaho sklanja k meni
njena roka, trepetajoča v nežnosti,
da bi lahnó, lahnó privila luč srea...

Poldan

Jože Pogačnik

Poldan je zvon razlil nad vasjo.
Skozi zvonjenje — jezero božje —
trije golobi domov gredo.

Izza vseh duri kosilo diši;
vonj od soseda k sosedu v vas hodi,
v rožah in trti in drevju visi.

S polja po cesti na vas so prišli,
v vonje poldanske so željno stopili
in so se nemo pokrižali.

— Pod gozdom zaprl sem oko,
s srcem pa siloma gledam, gorim:
Bog in domovi — kje je tako?

Sleporojenci

Anton Ocvirk

Svetlobe daljnih solnc se mečejo
v naročja naša. Vpijajo jih žejne roke,
v bleda lica vlijajo krvi. Kot da trepečejo
obzorja v skriti rasti, se trgajo v oboke
duš mehkode melodij, ki jih prepevamo
gredé, da ne bi skoprneli od bolesti.
O hitró, hitreje! V mramore klešemo
trdnó, trdneje obličja svoja. Tu smo v prelesti
našli svet in sebe v njem — otroci
sredi trate — ne spoznaje odkod smo vzrasli
in se smehljamo.

Vse globlje v nas pa gloje strah.
Osamljeni se zvijamo v temáh,
pijani zemlje, po luči vase koprimo.
Z zaprtimi očmi tonemo v globine
— nad njimi veje večnosti pradih —
v temačnih rovih lastnih duš medlimo.
— Sla zadnje utešitve ne premine —
Nekdo v polmrak nevidno poje;
vse je omahujočih rok iskanje,
iz sanje v sanjo prelivanje,
brezkončno izpovedovanje.

V žarenje notranjih svetlob ni ustvarjeno
oko. Tipaje iščemo čez lastna brezdna.
Pod težo groz umiramo pred vežami
spoznanj kot romarji ob potih.
Sleporojencem ni dodeljeno najti vase.

Novomašniška

Jože Pogačnik

Svet je umrl.

Moja duša je smrt prešla.

Utonil sem v svetlobi življenja večnega.

»Boš zvest? Do zadnjega?«

O brat, grešiš! Boga, saj veš, ne razdeliš.

In veš: jaz v Bogu sem, o brat!

Umrl je svet, prešel sem smrt.

Po smrti smrti ni.

Kako svetel je zame večni vrt!

Tam za goro

Matija Malešič

12.

Sam sebi se čudim, odvetnika se čudita. Odkod mi danes pri razpravah ta zgovornost? Govorim, da preganjam tiste temne misli. Govorim in pokazati hočem, da sem čil in svež. Dve noči nisem spal, nad osem in štirideset ur nisem ničesar zaužil, cigaret, ki sem jih pokadil, ne morem niti prešteti. Skrivam čevlje, ki jih nisem sezul dva dneva in so blatni. Požiram zoprno slino, ki jo je razdražil nikotin. Oči sem si davi izpral. Če sem bled, kaj komu mar? Da so moje misli čiste in napete, to vedita, to vidita, odvetnika! To znaj, zapisnikar! Kaj me gledaš izpod obrvi? Naj govore o meni ljudje, kar hočejo, naj stikajo glave...

Naj stikajo glave za mojim hrbtom. Ne zdrobiš me, življenje!

Na tisto pismo, ki sem ti ga pisal včeraj zjutraj, mi moraš odgovoriti, Nada. Povedal sem ti vse, vse. Ni več nobene skrivnosti v mojem srcu, o kateri ne veš. Sodi, če sem tak, da me moraš zavreči. Znaš, pisal sem ti, kaj bo z menoj, če me zavržeš.

Govorim, govorim. Pri tem medsebojnem razžaljenju časti dosežem spravo, vse na jezo odvetnikov. Ljudje, kaj bi si ne odpustili priimkov, ki ste si jih v razburjenosti metali v obraze?

Zakaj si nisem za danes razpisal več razprav? Bistra je moja pamet, salomonsko bi razsojal v najbolj zamotanih slučajih. Go-

voril bi rad, govoril. In med ljudmi bi bil rad. Tu v pisarni bi bil rad med ljudmi. Tu prenesem vsak pogled, zunaj ga ne prenesem. Ne privoščim ljudem nasladne paše oči, je dovolj, da se sprehajajo njihovi jeziki po mili volji. Samota me ubija, iz teh golih sten lezejo tiste mučne misli, ki ženejo človeka v obup.

Odgovori, odgovori hitro, Nada. Pisal sem ti, kako mi je. Spregovori besedo — pa pojdem na trg. Postrani klobuk, pokonci glavo — le glejte me potuhnjeno, pobratimi, le stikajte glave, gospodične.

Ne smem sestiti. Preveč sem izmučen. Lezejo mi skup trepalnice, onemoglost se plazi po žilah, če sedem. Nemirno begam po sobi. Razpravljaj bi, za drugo delo nisem, obstanka nimam nikjer.

Plaho trkanje na vrata.

Vstopi, kdorkoli si!

Moj hišni gospodar, Maričin oče.

Stojim pri oknu, ne premaknem se z mesta, le roke sklenem na hrbtu in se oprimem lesenega okvira. Ko da se mi megli pred očmi. Ne morem razbrati iz njegovega pogleda in obraza, ali je prišel z jezo, ali... Kaj vem, kako.

Prišli ste mi povedat, da me že dva dni in dve noči ni bilo doma? Vem to. Kakor vidim, ste sami tudi opazili.

V skrbeh ste zame? No, kakor vidite... v pisarni sem. Svojo službo vršim v redu. Tu so uradni prostori... V uradu o zasebnih stvareh ne razpravljam... Na sodišču so tudi določene uradne ure, med katerimi nima človek kdaj govoriti o...

Kaj Vam mar, kod hodim? Sobo sem plačal, če spim v sobi, ali ne.

Če sem poštenjak? Siloma se zberem in se odtrgam od okna. Dvomite?

Marica tudi pravi, da sem? In Vi ste prepričani, da sem? Prav! Ali... ali... Ne, ne obljubim, da pridem popoldne domov. Kadar se mi zljubi, pridem. In če se mi zljubi, pridem. Morda vobče ne pridem več. Pošljem koga, da zmeče moje stvari v pletenice in jih prenese v gostilno.

Kaj, o čem naj govorim z Vami? Sodišče je tu!

Maričina čast? Samo svojo čast do dobra poznam. O drugih časteh imam le svoje misli.

Pustite me! Kaj se hrustite! Dve današnji sodbi moram utemeljiti. Služba je služba, delo je delo in urad je urad!

Odide.

Omahnem na stol. Pa se ne priplazi v žile onemoglost, trepalnice se ne približujejo. Ko s kovaškim kladivom mi razbija v sencih.

Nada, piši mi, piši! Kako naj prenašam vse to?

Kaj hočeš, pobratim z zlatimi naočniki? Videl sem te ponoči, ko si drobenceljal v Boštjanovo klet. Čul sem, kaj si govoril. Berem v tvojih očeh, vidim na tvojih zabuhlih licih, da nisi dve uri spal. Ne ljubi se mi govoriti s teboj, ogleduh. Kaj so te poslali, da poizveš, kako in kaj? Ali te je žena poslala? Julka morda?

Marica...?

Pobratim, niso se še vsi vinski duhovi izhlapeli iz tvoje glave.

Da moram ležati, kakor sem si postlal, če sem mož? Pobratim, ne govori mi o možatosti! Ti ne! Pokažem ti takoj svojo možatost: vrata ti pokažem. Pa, prosim te, razbobnaj po resnici po mestu, kako sva opravila.

Škoda, da si že oženjen! Svetoval bi ti, da vzameš Marico, če je tak vzor ženske.

Kdo ti daje pravico, da me svariš? Pred čem me pravočasno svariš? Kake posledice? Nisem ji vsilil spremstva z veselice, Prosila me je...

»Glej!«

Pobratim z zlatimi naočniki, povem ti po pravici, žal mi je, da sem se pobratil s teboj.

Piši, piši, piši mi, Nada! Kmalu, kmalu. Glej, ne prenesem vsega tega... Zruši, zdrobi me, če ne dobim besede od tebe. —

Pobratim z bradavico na nosu, ne draži me! Kaj ti ni povedal gospod z zlatimi naočniki, kake volje sem? Če ste se ponoči domenili v Boštjanovi kleti, da me boste hodili po vrsti gledat ko medveda v kletki in pasti svoje nasladne oči na moji nesreči — čakajte! Ko dobim Nadino pismo...

Ti, ti si prijatelj Nadinega očeta? To veliko pismo ti je poslal? To je trgovsko pismo, glej, še tvrdka je natisnjena na ovoju. Tega pisma... takega pisma Nada ni poslala...

V velikem ovoju je moje pismo. — Neodprto...

Kaj ti je sporočil? Da je vse zaman? Da ne doseže nobena moja črka Nade? Da je

obziren, ker mi vrača po tebi pismo? Da ne bo več obziren? Napiše na pismo: Ne sprejemem! In ga vrne pošti. Komu pride pismo v roke... kdo ga prebere... v čigavo škodo... Ni mu mar?

Razumem, gospod z bradavico na nosu. (Hripav je moj glas.) O, razumem, vse razumem! In rečem: Preklet naj bo tisti trenutek, ko sem pil bratovščino s teboj, ki si prijatelj Nadinega očeta in Julkin protektor...

Nimam moči, da bi vstal s stola. Ne čutim, da bi mi bilo srce in bi krožila kri po mojih žilah. Gledam nekam skozi okno, pa ne vidim ničesar. Vse megleno mi je pred očmi.

Vraga, sluga, kaj stikate in štorkljate po sobi? Pustite me pri miru!

Pismo, Kako vražje pismo? Kaj mi ga morate prav sedaj prinesiti? Kaj, kaj sploh more biti zame danes po vsem tem silno in nujno in važno?

Ne poznam pisave. Pa mi tudi ni do branja. Pogledam le podpis.

Marica!

Plešejo mi črke pred očmi...

Obup... Sramota... Vse mesto govori... Ne upa se iz sobe... Ni me domov... Oče robanti... Če ne pridem... Če ne govorim z očetom resne in moške besede... Če nisem poštenjak... Če nisem mož... Če nimam srca... Če... če... če...

Če...

Marica skoči v vodo. Če... Še danes skoči v vodo...

15.

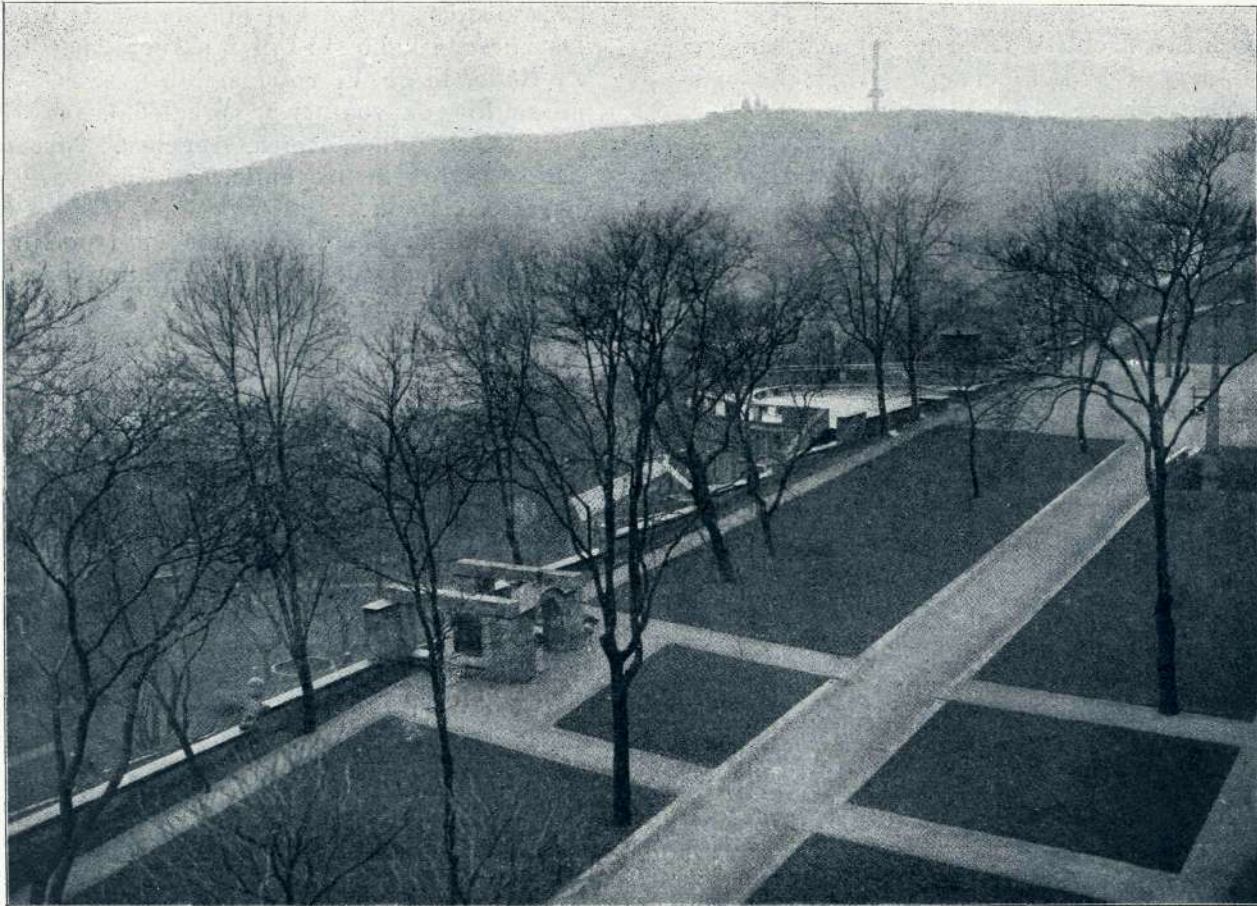
Groza me strese: Tam v reki med koreninami vrbe žensko telo... Ribe ga začudeno obkrožajo, do njega se še ne upajo...

Ves sem trd, ko odprem oči.

Kje sem? Tuja soba, tuja oprava v njej. Pomečkana obleka na stolu je moja, čevlji tam pri mizi, še vsi blatni, moji...

Spoznanje zaskeli, da zaprem oči. Obrnem se k steni. Spati, spati hočem. Nočem misliti, ničesar nočem premišljevat.

Ne morem spati, ko svinec mi leži v glavi. Pogledam na uro. Na sedmo gre. Ali je večer zunaj, ali je jutro? Okoli pol dneva sem pritaval iz sodišča v gostilno in omahnil na posteljo.

J. Plečnik: Vrtna arhitektura

Če sem prespal ves popoldan in vso noč in je jutro, moram vstati in iti v urad. Razprave imam.

Nikamor ne pojdem! Naj razpravlja predstojnik. Bolan sem. Najstrožji zdravnik mi mora priznati, da nisem za med ljudi, za razprave še manj. Da ve kdo na širnem svetu, kaj sem pretrpel tistih osem in štirideset ur. Da veste, mati...

O...

Zarijem glavo v zglavje. Pa ne morem in ne morem zaspati. Vse močnejše mi nabija v sencih. Če je večer... pomislim strahoma. Prespan sem, ne zatisnem oči vso dolgo, dolgo noč... Stran misli! Erinije, proč, proč! Ne tirajte me v obup.

Nenavadno tiho je po vsem poslopju, tiho je pod oknom. Kaj še spijo ljudje? Tam v reki med koreninami pa žensko truplo...

Zamotam glavo v odejo. Pa jo odmotam, zadušila bi me. Sedem na posteljo in se

ozrem na okno. Večer je, se mi zdi. In zato je tako tiho, ker je pretresla mesto grozna novica: Marico so potegnili iz vode. Molče stiskajo ljudje pesti, z gnevom in grozo zrejo na gostilno, v kateri spi mirno spanje tisti, ki je kriv njene smrti...

Pod zglavje zarijem glavo, čez zglavje navlečem odejo.

Hipoma me strese mrzel strah. Nekdo je v sobi. Maričin duh?

Sunkoma dvignem glavo. Hočem iz mrzlega strahu. Tudi če je duh...

Pobratim s ščipalnikom stoji ob postelji. Usmiljene so poteze na njegovem obrazu, o sočutju bi rade govorile njegove oči.

Zmeden sem. Pa me vse med zmedo jezi: Čemu me motiš? Zakaj si mi prišel povedat grozno vest in past oči na moji nesreči? Poslali so te, da jim poveš, kako sprejmem strašno vest.

Kaj, kako? Večer je? Že drugi večer? Svojih trideset ur in več sem prespal? Bali ste se zame? Vi ste vsi enaki?

Nočem tvoje smile! Spregledal sem vas do kosti in obisti. Vaših navad sem čez grlo sit. Kaj se vtikate v moje stvari? Kaj vas briga...

Briga! Gospodična Anica joče...

Naj joče! Premislim: Ali ste bili z Marico taki prijateljici?

Bridek Aničin jok reže pobratimu s ščipalnikom srce. Tako dober in blag sem, pa tako lepo sem mislil o svetu... Smilim se ji...

Tudi njene smile ne maram!

Pa zasveti up: Marice ne omenjaš, le o Anici govoriš, pobratim s ščipalnikom. In vprašam brez ovinkov: Čemu me nadleguješ?

Nisem drugačen, ko sem bil tedaj, ko sem pil s teboj bratovščino. Ali izučili ste me. Da joče Anica, si že povedal. Ali te ona pošilja?

Povedal sem ti, da se ne menim, kako sodi o meni. Kaj mi mar, kako sodite o meni. Vsi! V obraz tako. Nadi ste govorili drugače.

Kaj mi naj Anica odpusti?

Joče, bridko joče...

Vzkipi v meni, ko spoznam, čemu me je obiskal pobratim s ščipalnikom... Kako je jokala tedaj, ko se je razdrlo s prejšnjim geometrom?« vprašam pikro.

Užaljenost pobratima s ščipalnikom me neizrečeno veseli. Pa to me veseli: Ni šla Marica v vodo.

Pozabim na obupne misli. Sobarica, jesti mi prinesite. In cigaret mi prinesite, dosti cigaret! In vina. Ob cigaretah in vinu premislim po vrsti vse to...

Pisma? Kdo piše?

Gospa, Vaše smile in Vaših nasvetov ne maram! Ne pojdem na sestanek z Vami, pa da me Vaš nasvet res mahoma reši vseh črnih misli. Odklanjam Vašo naklonjenost in protektorstvo. Če nimate v dolgočasju drugega dela... če je preozko obzorje v tem mestu za Vaš duh... če se z možem ne razumeta... Pustite me pri miru! Čemu ste se vmešavali med mene in Nado, če ste mi tako naklonjeni? Le čakajte name! Ne pridem!

Ponižali bi se, gospodična Vera? Milostno bi mi odpustili in bi mi nikdar ne poočitali? Niste taka, ko so druge? Ne obsojate me ko druge in drugi?

Gospodična Julka, kaj bi se Vam smilil?! Da ne vem, kako ste bili v skrbeh zame in za Nado, bi se Vi meni smilili. Vse bi se mi smilile, da vas nisem spregledal, gospodične Vera, Julka, Anica, Angela... Nisem tisti, po katerem hrepenite.

Nada... Nada...

Zarobantim. Zadosti ste me že trpinčili, gospodje! Tudi Vi, gospod s košatimi brki! Resne in važne besede.

Nočem jih poslušati! Mir hočem imeti. Glejte ključ v ključavnici. Zavrtim ga za Vami. Že sam premislim in si pomorem iz zagate, v katero ste me s tako naslado pehali. Vašega prijaznega sočutja in ljubeznive skrbi imam zadosti. Kdo Vas je poslal?

Boštjanova Angela? Kaj se njej tudi smilim in me ne obsoja ko druge? Povpraša naj brata Lojza...

Lojzu zavežemo jezik. Ni kihnil ne bo več o vsem tem.

Kdo mu zaveže jezik?

Angela! Boštjanovi! Škratka: Sodnik, pamet, treznost in razsodnost! Kaša, ki si si jo skuhal, je vroča. Opečeš si ustnice in jezik in sežgeš grlo, če jo pokusiš. Modra in pametna je Angela, rada te ima, rada, da še kmalu ni imelo nobeno dekle nobenega fanta tako rado. Iz te silne ljubezni te reši. Vse je premislila do pičice in trohice, trpela je te dneve s teboj. V svoji globoki ljubezni je tako trmasta, da se uklone oče njeni volji. Sodnik, treznost in razsodnost! In pokonci glavo! Angela je zlata vredno dekle, pomore ti iz zanke.

Pomore? Kako?

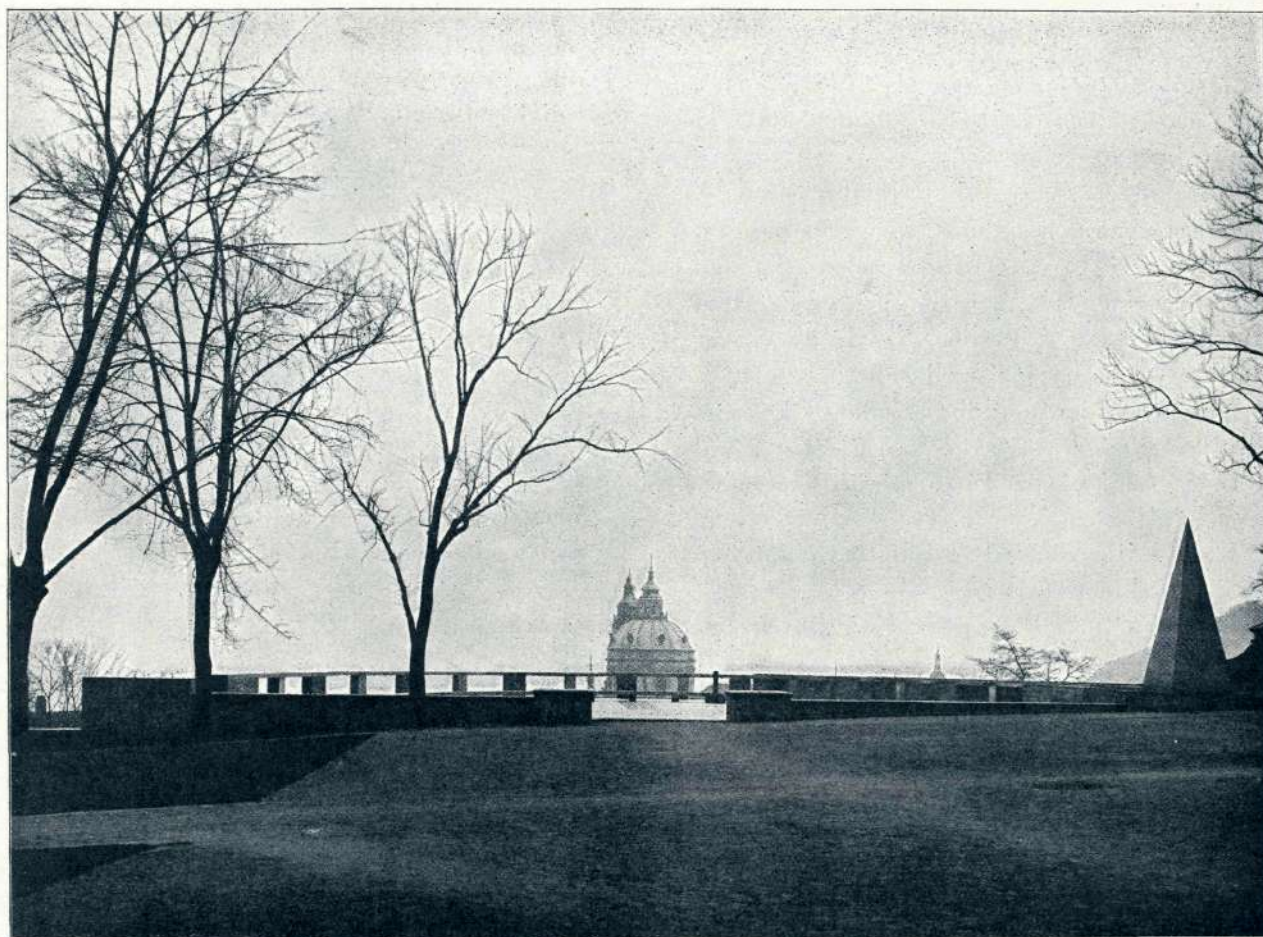
Pregovori Marico, da ne bo tožila. Doseže, da bo molčala ko grob.

Angela doseže?

Angela! Sodnik, reci le moško besedico...

Gospod s košatimi brki, previsoko cenite svojo svakinjo Angelo, premalo poznate Marico. Kaj sodite o meni...?

Vse je premislila Angela. Uspela bo. Boštjani imajo denar, Angela je ljubljena starega Boštjana, njena dota bo večja ko dota sester. Denar zamaši vsaka usta, tudi Maričina bo. E, dekle dobi doto, o kateri nikdar sanjala ni. Marici gre za moža, do tega zaključka si menda tudi ti dospel, sodnik? Sprevidi, da je sodnik za njo le previsok. Pogleda po drugem ženinu. Z doto ga najde... Le besedico, moško besedico, sodnik! Angela uredi vse...

J. Plečnik: Vrtna arhitektura

Za gospodom s košatimi brki zaloputnem vrata, da zažvenkečejo šipe na oknu. In zavrtim ključ v ključavnici. Ves se stresem. Sršeni! Prav si imel, predstojnik, ko si me svaril pred njimi.

Trkanje na vrata mi požene vso kri v glavo. Ne odprem, pa da si ti sam, predstojnik. Moji živci niso iz železa. Pa da so iz železa, drgetali bi...

Vladni koncipist, ne odprem ti. Res je: Boljši si ko drugi, odkrit si mi bil vselej in povsod, potegnil si se zame v družbi, pripovedoval si mi, kaj govore in kako mislijo o meni. Ne odprem in ne odprem! Radovednost in zgovernost teh ljudi je nalezljiva. Nalezel si se njihovih navad. In so te poslali, ker vedo, da sva si dobra in mislijo, da ti odprem.

Iz sočutja si prišel in ker moraš govoriti važno besedo z menoj? Kajpa, kakopa! Vsi sočuvstevujejo z menoj! In vsi so govorili

važne besede z menoj, vsi, vsi: Maričin oče, pobratim z zlatimi naočniki, pobratim z bradavico na nosu, pobratim s ščipalnikom, gospod s košatimi brki. Ne odprem! Tudi drugi so mi hoteli dobro. O, dobro! Vsak po svoje, vsi so mi hoteli pomagati! Če nisva več prijatelja? Koncipist, naučili ste me previdnosti! Ne odprem!

Razbiješ vrata? Prisloniš lestvo k oknu in prilezeš v sobo? Kaj hočeš? Ne bodi siten! Pusti me pri miru, prosim te. Toliko so mi natrobili usmiljeni obiskovavci, da ga ni udarca, ki bi me mogel iznenaditi. Povej kratko!

Da moram takoj nekaj ukreniti? Da mi to poveš, bi razbil vrata in priplezal po lestvi do okna? Kaj pa naj okrenem? In kako? Osem in štirideset ur sem do obupa trpinčil možgane, pa mi ni padla odrešilna misel v glavo! Izreci jo, če jo poznaš!

Nekaj moram, moram, moram narediti.
Tako, tako!

Tisto, o čemer je govoril Maričin oče,
svetoval pobratim z zlatimi naočniki, pi-
sala Marica?

Ne budali! Pritisniti je hotela nate, da
napraviš večjo neumnost, ko si jo napravil
tedaj, da si jo spremil z veselice. Ima na-
tančno premišljen načrt. Njen cilj poznaš.
Ker si mehak, je prepričana, da ga doseže.
V vodo pa ne pojde, ne boj se!

Naj pograbim ponudbo gospoda s košatimi
brki? Poslušam naj svet pobratima s ščipal-
nikom? Glej pisma, ki so mi jih pisale. Saj
veš, kdo!

Kaj bi jim zameril! Edini si, za katerega
se je vredno puliti...

Ne draži me, koncipist! Naj jim ne za-
merim? Pa veš, kaj mi je bila Nada? Pa
veš, kako so me s slastjo črnili in črnile
pri njej?

Ne misli sedaj na Nado! Misli, kako se
izmotaš radi Marice. Nekaj bi ji moral reči.
Da vsaj te dni miruje, ko...

Praviš, da ne pojde v vodo? Časa mi dajte,
ves sem zmešan... Premislim trezno...

Nimaš kedaj premisljati!

Moram! Za dopust poprosim. Daleč proč
od teh ljudi, v miru in samoti premislim.

Kaj res še ne veš?

Česa?

Sodnik nadzornik je tu...

Buljim v vladnega koncipista ko v pri-
kazen.

»Ves današnji dan je presedel na sodišču.«

»In čakal name?«

»Mislil sem te vzbuditi. Zdravnik je od-
svetoval. Vemo, kaj si prestal te dneve.«

»Veste! O, česa ne veste! Veste, kaj sem
govoril v spanju in sanjah! Več veste, ko
sam vem...«

»Prijatelj, pred nadzornikom moraš iz-
pregovoriti pametno besedo, če te vpraša o
Marici...«

»Predstojnik mi ni povedal, da ga že sedaj
pričakuje. Povej mi, kdo je brzojavil ponj?
Ali ste zložili denar za brzojavko?«

»Ne žali me! Dobro ti hočem!«

»O, dobro! Kakor vsi, kakor vsi!« Vem in
čutim, da se nisem še nikdar v življenju

tako zasmel. Pa saj to ni bil smeh. Grgra-
joč, porogljiv grohot je bil: Zadnja pesem
ptiča višav, ki so ga ujeli, mu prestrigli pe-
roti in mu nategnili zanko okoli vratu.

(Konec.)

Nočna pesem

Tine Debeljak

Mesec je v tvojih oknih visokih —
v moje srce le njega senca gre.
Ti spiš... O, kako naj zbudi te moj vzdih?
— Roka ti leži čez srce.

V veter, ki se zaganja v zavese
nad vzglavjem tvojim, se trga moj jok.
Spiš... O, v meni se zadnji glas trese.
— S srca ne razkleneš rok.

Ne razkleneš rok, da ne zaživim
življenja svojega iz tvoje rane.
Spiš... O, ne veš, kako trpim!
— Na srcu se ti roka ne gane.

Povesim glavó in oči zaprem,
v živem telesu se mi žile trdè.
Spiš... O, kot da spim... morda mrèm?
— Roka ti leži čez srce.

Mati

Tine Debeljak

Mati, o bojim se ti pogledati v obraz.
Vem: misel, ki žgè te pod čelom — sem jaz,
in v tvojem očesu, vnetem od nespanja,
sem v solzo vlitá bedéča sanja,

ki rožni venec ti obrača v nočeh,
duši ti krik v podzglavje blazin
v sunkih presilnih kot da trgam se v greh:
Kam greš, moj sin? O moli, moj sin!

Moj sin! — in roki razpneš pod nebo:
kličeš na me božji srd? —
in roki ti padejo ob telo:
žalostni, žalostni na smrt? —

Ne, mati: trpiš in moliš — vem,
in véruješ vame kot da me v sebi imaš!...
O, véruj vame, ki še sebi sem v laž!
Mati, ti še v obraz gledati smem?

Tam za goro

Matija Malešič

14.

Druge krivite...« Sto in sto paragrafov se kopiči v preudarnih nadzornikovih očeh. Široko čelo se mu rahlo nagubanči.

Nočem čutiti osti, ki jo je naperil name. »Krivim jih,« ugovarjam, »ker so mi vzeli Nado.«

»Tisti je, kakor čujem, drugače ime. Marica...«

»Ne mislim na njo. Huje ko vse to z Marico me boli, da so mi izrgali Nado.«

Nadzornik misli drugače. Pa je obziren. Saj vidi na mojem obrazu, kako mi je pri srcu.

Obzirnost visokega gospoda s paragrafi v očeh me spodbudi. Zoper spodobnost in dolžno spoštovanje ga ne pustim do besede. Prepričati ga hočem o svojem. Razgovorim se. In se razvnamem in krilim z rokami. Pa jecljam. Pa bruham besede ko žveplo iz sebe. Pa mi trepeče beseda, ko da je je sram. Ne izbiram besed, pa zopet brskam po pravem izrazu.

Režé se paragrafi iz mirnih oči.

»Take pa le niso te gospodične in gospodje, kakor jih črnite.«

Da jim pogledate v duše, gospod nadzornik, kakor sem jim pogledal jaz.

Nadzornik se čudi. Sodnik, ki je izrekal take sodbe in jih tako utemeljeval, da mu skoraj ni ene niso razveljavili, še spremenili malo, tak sodnik bi moral presojudati ljudi, kakor so pač. In jih tako tudi soditi.

Saj jih! Ali jih morda ne?

Kje!

Gospodične: Revice! Vzgoja in prirojeno in tudi priučeno hrepenenje — pripravnih ženinov pa ni v tem oddaljenem kotičku. Kdo bi jim zameril, če privošči vsaka samo sebi sodnika in takega fanta, ko sem. In je vsaka prepričana, da je taka, ko si je želim; prisegla bi vsaka, da je zame, da me edina ona, nobena druga, samo ona osreči. Kaj je naravneje, ko da se je vsaka po svoje pobrigala, da doseže svoj visoki cilj?

Molčim. Kaj bi mu pravil, kako je Nada vsa drugačna, in bezal v svojo svežo rano.

Gospodje: Silne sile čuti vsak v sebi. Vsak bi rad nekaj pomenil. Velik bi bil vsak rad v čemerkoli. In iščejo torišča.

Pa raztrgajo človeku, ki je prišel s srcem na dlaneh k njim, svetlo zagrinjalo in ga pomendrajo v blato. Pljunejo v človekov vrt in si manejo roke, ko si pobit in v nesreči.

Nihče mi ni raztrgal svetlega zagrinjala in ga pomendral v blato? Nihče mi ni pljunil v vrt?

Nihče! Ker ni svetlega zagrinjala, ni vrta, takega vrta, o kakršnem sem sanjal. Je tu njiva, ki jo moraš orati, je tu gozd, ki ga moraš krčiti, če hočeš do vrta.

Pretežko delo to oranje in krčenje, gospod nadsvetnik! Pomislite: ujeti s petimi taroki napovedanega pagata! Prvi izvohati, kaj je danes v oddaljenem trgu na uradnem dnevu šepnil okrajni glavar krčmarjevi hčerki na uho. Razglasiti, kdaj je danes sodni predstojnik kihnil.

»Ne tako, gospod kolega!«

Povem: Na tisti njivi bi oral, rad oral — po svoje; v tistem gozdu bi krčil po svoji volji. Imam železne komolce, odrinil bi vsakega, ki bi mi prišel na pot. Ali na pot ni nikogar. Tam izza grmičevja in drevja pa povsod škodoželjni in porogljivi pogledi. Nobena brazda jim ni prav odrezana. Po svoje hoče, tepec! Kaj mi mar škodoželjnost in posmeh in prigovarjanje! Orjem, orjem v znoju ves dan. Drugo jutro vidim, da so mi vso zorano njivo posuli s peskom in kamenjem in jo spremenili v puščavo. Čemu naj bi bila moja njiva orana drugače ko njihove? Ne boš, brate! Da bi cvetela tvoja pšenica lepše ko naša?

Razume me gospod nadzornik. In v svojem mnenju logično izpelje misel do konca: Pomešaj se med tiste s škodoželjnimi in porogljivimi pogledi tam za drevjem in grmičevjem. »Ali,« pristavi, »tam pa krepko med nje s svojimi železnimi komolci.«

»Kontra pagatu!« rečem trpko.

»Nak, ampak kontra tebi, pobratim s škodoželjnim nasmehom. Te že odvadim škodoželjnosti, še nasmeh ti preženem z ustnic.«

»In solze ti privabim v oči.«

Nadzornik se niti jezi ne. Zdi pa se mi, da mu zopet lezejo paragrafi v oči. Zapri digam mi: Ves bi moral vstopiti med nje in se pomešati med nje. Ves — ali sploh ne! Pa sem stopil samo z eno nogo, z drugo sem stal v svojem imaginarnem vrtu. Posledica: vrta ni, še v sanjah več ne; oni pa, oni...

»... veliki...«

Zviška bi moral presojudati to: Misli vsak o sebi, da je veliko več in ve veliko več ko njegov sosed.

»Mars, kitajski zid in rumena nevarnost in Monte Carlo... O čemer pač pišejo časopisi.«

»Nekaj ste hoteli reči.«

Rajši molčim.

»In so srečni v tem svojem prepričanju. Žive mirno, problemov ne rešujejo ko midva...«

Čutim migljaj, pa ga nočem razumeti. Brska po kazenskem spisu Boštjanovega Lojza. Prav po tem spisu brska. Povem v tonu in naglasu njegovih besed: »In ugrizne drug drugega, kjer le more.«

Vidim, da je nadzornik sit tega razgovora. Brska, brska po kazenskem spisu Boštjanovega Lojza. Vem, kam bi rad usmeril svoje besede. Ponovi s poudarkom in glasom, ki mu ni ugovora: Toliko, o, koliko je energije v vsakem posameznem. Tesno nam je. Kam bi izžarevali vso to siIno energijo? Kam, le kam in kod? Ventilatorja ni... Hudo je to, pa...

... pa: ré pagatu! si dopolnim sam. Oženimo te, pobratim sodnik! Ne ugovarjaj! Vse zaman! Gospod Anton, Vaši čevlji so blatni, kod ste hodili ponoči? Gospod okrajni glavar, kako Vas pogleda Vaša gospa, ko izve, kaj ste šepnili danes na uradnem dnevu krčmarjevi hčerki na uho? Gospod sodni svetnik, kihnilo ste danes v pisarni, da se je stresla soba in so odskočili spisi na mizi, robec ste pa doma pozabili. Boštjan, povabi nas v klet. Tvoje vino ni slabo, slanina je izvrstna! Povemo ti, kako je sodni nadzornik pestil sodnika, ki ga ne moreš...

Nadzornikov čas na vizitacijah je dragocen. Vidim, kako mu je žal, da sem ga zapletel v ta razmotrivanja. Sam jus, neizmeren, suhoparen jus migota v njegovih razumnih očeh. Pa najde hitro nit. Star lisjak in priznan jurist je.

»Toliko krivite druge! Slučaj pa... Mislim s tistim dekletom...«

Bobna s prsti po spisu Boštjanovega Lojza.

Ko na žerjavici sedim. Jezi me, zdi se mi, da je namenoma odprl prav ta spis.

»Sodnik ste! Če Vas toži... To je nerodno za sodnika.«

Sram me je. Semkaj je silil in semkaj dospel. Čemu, le čemu sem zavlačeval ta trenutek in govoril o drugih? Ko da sem sam sebe opravičil, ko sem pripovedoval o njih. To ima nadzornik, izkušen jurist, lepo sodbo o meni!

Franc Tratnik: Iz cikla »Begunci«
(Ljubljana, 1916)

»Rad bi Vam kako pomogel — vsaj s svetom — prebroditi krizo, v katero ste zabredli.« Miren in ničesar očitajoč ni njegov glas.

O, razjokal bi se pri misli: Ali naj trpim vse življenje radi nepremišljenega trenutka?

»Ali ve gospod predstojnik?«

Vprašanje me razvname. Mislite, da sem lagal, ko sem Vam pravil, kaki so? Še občinski ubožec, ki pometa ceste, je zadržal metlo in pogledal za mano, ko sem drevel na sodišče. Drevel sem, da utečem zijalastim pogledom. Vse mesto govori, da niste prišli nadzorovat sodišča, ampak radi mene. Še sam sem skoraj verjel. Je že moral kdo pisati...

Poudarim besede. Pa le zamahne z roko, ko da hoče odgnati nadležno muho.

»Pokličite gospoda predstojnika! Posvetujemo se.«

Predstojnik se me ustraši.

»Pobratime!«

Beseda me zbode z iglo.

»Gospod nadzornik Vas... te... kliče...« Besed ne govorim, nekako zamolklo jih hahljam.

»Če toži,« meni nadzornik.

Za glavo vzraste predstojnik. »To je zato, ker mi ni črnil besedice, edinemu pravemu prijatelju!« In me ošine s pogledom, ki mi

privošči stisko in nesrečo. »Da si mi moško in prijateljsko potožil, bi ne bil sedaj tako bled in prepadel.«

Nadzornik napeto zre v predstojnika.

Bahavim besedam ne pripisujem odrešitve. Opazim pa, s kakim poudarkom in kako namenoma me tika pred nadzornikom. Dobro mi de v tej razdvojenosti.

Važno, pomembno in samozavestno razjasni predstojnik: Pred dvema letoma je spremljal Marico z veselice gospod z zlatimi naočniki. Priznala je materi, mati je povedala očetu, oče je pridrevel na sodišče. Pokleknil bi bil tedaj gospod z zlatimi naočniki pred predstojnika in dvignil proseče roke ko k molitvi. Oženjen, socialno stališče, ugled, skandal... Kako sta se pogledala in porazgovorila z Maričinim očetom, predstojnik ne ve. Ne bo pa molčal, če pride do tožbe in bi hoteli neskušnega, mladega sodnika potisniti v blato.

Iz nadzornikovih oči beži jus.

Kri mi sili v glavo. Stiskam pesti. »Ti... ti...« grgram. Mislim na gospoda z zlatimi naočniki. Pa me ne razumeta. Gnev me davi. V pretrganih stavkih jima razložim, kako je prišel pred včerajšnjim k meni in na kaj me je nagovarjal.

»O, ti...« Tudi predstojnik stisne pest. Sedaj razumem, čemu se ne moreta z gospodom z zlatimi naočniki.

»Vidite, gospod kolega! Tudi če toži, ko to veste...« se veseli nadzornik.

Čemu se mi ne razjasni obraz ob preveliki predstojnikovi novici? Kaj, kaj še hočem v svojih mračnih mislih? Kaj hočem? Kaj... kaj hočem...?

Vstran, gospod nadzornik! Vstran, vstran! Kamorkoli, samo vstran! Čim dalje vstran, tem rajši! Daleč, daleč vstran od tod!

Predstojnika hipoma mine zadovoljnost. Nadzornik razume njegovo nejevoljo in njegove poglede. In mu pomore:

Vstran? Čemu? In kam? Kam pa? Povsod, v vsakem mestecu, v vsakem trgu, povsod je gospodov z zlatimi naočniki. Povsod so gospodje, ki imajo bradavice na nosovih, ki imajo košate brke, ki nosijo ščipalnike. In Maric je tudi povsod...

Če so! Sedaj, ko vem... Ko jih poznam... Kako ste rekli prej, gospod nadsvetnik, tisto o krogu? Pa če so, premislim, preudarim vse to! Drugod! Tu ne morem več! Od tu, lepo prosim, gospod nadzornik, od tu pa: Vstran!

Vstran, vstran!

Vstran, vstran, vstran! — — — — —

Hitreje, vlak, hitreje s tega nesrečnega mesta! Hiti tja za gore, hiti, hiti! Ne postoj v Ljubljani! Kaj bi človek povedal prijatelju, ki bi ga vprašal o petju škrjančkov tam za goro? Mimo Ljubljane hiti vlak, daleč, daleč popelji sodnika!

Daleč? O, ne nadremlješ se od Kolpe do Karavank, ne zatisneš še dobro oči ob Muri, že te bude v Rakeku.

Podpira glavo sodnik. Ko da ni več mlad. Hitreje, vlak! Kam, čemu hitreje? Kaj ne uvidiš, kako smo na tesnem? Zapri oči, pa te prebudi carinik, prespiš in zgrešiš svojo postajo.

Vozi vlak hitreje vsaj, da popelješ sodnika čim dalje od tega mesta, vsaj tja za tisto goro! Tam za tisto goro...

Tam za tisto goro, oj, tam za tisto goro so tudi gospodje z zlatimi naočniki, z bradavicami na nosovih, s košatimi brki, s ščipalniki. Boštjani so tam. Pa Marice so tam in Vere in Julke in Anice in Angele in gospe, ki odkrivajo odsrke talente... Samo Nade, Nade ni...

Sunkoma se vlak ustavi. Sodnik skoraj omahne s sedeža. Čemu se še ustavljaš? Ko da nalašč nagajaš in nočeš pohiteti daleč vstran od mesta bridkega spoznanja.

Dvigne sodnik glavo. Postaja je vsa v rožah. Svetli rosni biseri trepetajo v jutranjem hladu po njih. Rože se dramijo po oknih kmečkih hišic tam za postajo. V grmičevju ob plotu poje slavec jutranjo pesem. Nad slamnatimi strehami se bori mrak z zarjo. Tiho, prelepo jutro vstaja za gorami.

Sodnik si menca oči. Po kristalih, nagosto posejanih po zelenem polju, mu zabega pogled.

O, koliko božje lepote v tem tišem jutru!

Da ne bi tam po tem zelenem polju, med to krasoto domovali škrjančki? In zapeli, ko jih predrami zarja...?

Ropotajo kolesa. Bega oko po zelenih poljih, vseh blestečih v jutranji zarji. In išče škrjančke. Rad bi čul sodnik v svoji zdvojenosti in razbolelosti petje škrjančkov.

Ni škrjančkov.

O, pa morajo, morajo v tej božji lepoti nekje peti škrjančki! Čemu, le čemu sicer človek hrepeni po njihovem petju vselej, kadar mu je hudo pri srcu?